

ВАТРА

**„Ту мене мати породила,
солодким молоком кормила,
ту хочу жити, умирати,
це жили мій отець і мати.”**

№ 1, липень 1992 р. Спеціальне видання Об'єднання лемків у Польщі
До X-го Свята Лемківської Культури «Ватра '92», Ждиня, 24-26.07.1992 р.

ВЖЕ ДЕСЯТА!

Шановні Ватряни!

Витаємо Вас щиросеречно на X-му Святі Лемківської Культури в Ждині. Десята – «Ватра '92» – постійно, вже втретє проходить в Ждині. Маємо свою власну землю – «Сім гектарів Лемківщини» – і плануємо докупити більше. Можливо за рік будемо власником 20 гектарів землі, яка має служити до побудови Лемківського Центру Культури. Роботи вже частинно розпочато. Закуплено землю, допроваджено електричне світло, обгороджено естрадове поле, побудовано провізоричну сцену, будинок каси та кавярню. Приготовлено паркінг для самоходів. Закуплено частинно будівельні матеріали. Ще цього року буде розпочата будова будинку амфітеатру, о котрім писали в минулорічній «Голосі Ватри» і «Нашому Слові» № 15 з 12.04.1992.

Будову могли ми розпочати завдяки жертводавцям, котрі переказали гроші на потребу Центрального Осередка Лемківської Культури в Ждині:

в 1990 році переказали:

1. Григорій Дубець, Глоїв	35.000,- зл.
2. Михайло Шлянта, Краків	2.000,- зл.
3. Петро Сич, Мендзижеч-Воуцехувек	35.000,- зл.
4. Михайло Донський (від Американського Допомогового Комітету Лемківщини – 2.000,- американських доларів) =	19.059.000,- зл.

в 1991 році переказали:

1. Петро Чухта, складка в США – 200 американських доларів =	1.864.000,- зл.
2. Олександр Кобаса, США	110.000,- зл.
3. Славомір Гричак, Вроцлав	30.000,- зл.
4. Юрій Стащак	100.000,- зл.
5. Петро Урбан	100.000,- зл.
6. Петро Тима – 60 американських доларів =	675.000,- зл.
7. Олег і Божена Іванусів від Об'єднання Лемків Канади – 1.395 канад. доларів =	13.372.470,- зл.
8. Петро Феціца, Краків	100.000,- зл.

в 1992 році переказали:

1. Славомір Гричак, Вроцлав	100.000,- зл.
2. Організація Оборони Лемківщини в США – 500 американських доларів =	6.780.000,- зл.
3. Об'єднання Лемків Канади – 1.000 канад. доларів =	11.275.000,- зл.
4. Василь Посипанко, Вроцлав	500.000,- зл.
5. Юрій Ковальчик з Українського допомогового комітету Організації Оборони Лемківщини чек на 3.000,- американських доларів до реалізації в нашому банкомому конті в Горлицях: Bank Przemysłowo-Handlowy Oddział w Gorlicach Konto nr 324816-3971-132	

Вітайте, Ватряне!

Вітайте же мї, Ватряне,
В тїм нашім прекраснім селї,
де милом Лемковином пахне,
В мальовничїй, зеленїй Ждинї!

Гогорїчна «Ватра-92»
Єст ювілейна юж десята,
Най торжествє вє она,
Як наша земля свята!

Добри, же ся лемки,
Нарештї погодили,
Гак, як колїси, наши предки,
Разом «Ватру» спорядили!

Бо то вшитки наши братя,
І тотї зо «Стоваришнїя»,
Што дискутували завзято,
З лемками з «Обєднанїя»!

А сварка, незгода руйнує,
Она тїлько наших ворогів,
Барз дуже радує,
А вшитких лемків засмучує...

А як буде згода і єднїст,
То повстане не єдна будова,
През роботи завзятїст,
Для Лемківщинї одбудови!

Там дороги, мої краєне,
Добесїдуйтеся, єднайтеся,
І докля Вам сили стане,
Для краю, разом, трудтеся!

Втоди розквітне Лемківщина
Гардим, пишним квітом,
І порадуєся Україна,
Гай поможе своїм братам!

Я Вам жичу вшитким,
Весело час на «Ватрі» провести,
І задоволенім, щасливім,
Домів ся вертати!

А дома всім розповісти,
Як там било на десятїй «Ватрі»,
І о нїй дашто написати,
В газетї в «Лемківській Бесїдї»!

Михайло Дзіндзьо

Борислав, 30.III.1992 р.

Дорогі Читачі!

Передаємо Вам нашу газету «Ватра», видану з нагоди X-го – ювілейного – Свята Лемківської Культури – «Ватра '92». Це подія, яка відроджує праїдївську культуру, котра занепаала після насильного виселення в акції «Вїсла» лемків-українців з їх рїдних Бескидів. Вже минуло 45 років, коли під наказом узброєного війська Народної Польщі змушенї ми були залишити все, що мали: хати, поля, ліси, чудовї церкви, споруди і все майно приватне і суспїльне.

Там, на вигнаннї, ми жили протягом 10-ти років розкиненї між поляками і про нас ніхто не мїг навіть згадувати. Призначено нас на масову польовїзацію. Не дозволено нам також на богослужїння в рїдному обрядї.

В 1956 році розпочалися частинне полїтичні змїни в Польщі. Від того часу мала частина виселених почала повертати в рїдні гори, але з великими клопотоми. Тї що повертали, змушенї були відкупувати від осадників свої, конфїскованї державою господарства, будувати хати і все розпочинати від нова. Державнї чинники все як могли утруднювали, щоб не допустити до повернення українців. Найскорїше мог-

(Продовження на 2 сторїнцї)

На «Ватрі '91» виступали ансамблі:

з України – «Лісоруби», Бучач, кер. Василь Пекрик; «Жовтинево», кер. Михайло Ропіта; «Підзамочок», Тернопіль, кер. Слабка; «Лемківська студентка», Борислав, кер. Іван Ванца; «Барви Прикарпаття», Івано-Франківськ, кер. Могончак; «Лемковина», Львів, кер. Сенько; «Монастирська», кер. Михайло Громосяк; «Покуцькі музиканти»-Покутянка, Городенка; «Ридодуби», кер. Дудяк; «Капела бандуристів», Тернопіль;

з Югославії – «Жатва», кер. Микола Губаш;

з Словаччини – «Карпатянин», Пряшів; «Яворина», Гориска;

з Польщі – «Лемковина», Білянка, кер. Ярослав Трохановський; «Ромен», Вроцлав, кер. Роман Мирна; «Доліна Попряду», Старий Санч; «Яворина», Криниця.

Гості:

Воевода новосанчівський; Війт гміни Устя Радзік; ОУП – Рейт, Кертичак. Чех: «Наше слово» – Вербовий, Кравчук; Радіо і Пелебачення Ряшів – Чернобай; Товариство «Лемківщина» – О. Чабан (Львів), В. Барна (Тернопіль), П. Пиртей (Івано-Франківськ), М. Горбаль (Київ); «Меморіал», Львів – І. Щирба; «Поклик сумління», Львів – Г. Щерба; ОЛК – О. Іванусів; ООЛ – Оленяч; СРУЧ – М. Гиряк.

В підготовці Свята брали участь члени Організаційного Комітету «Ватри '91» – Є. Дзядош, П. Чухта, О. Маслей, С. Дзямба, Д. Ридзанич, П. Шафран, П. Гойсак, Т. Дубець, І. Дзямба, П. Капак, Р. Гира, В. Грабан, П. Васуля, І. Лукачин, М. Ковальський.

«Ватру '91» вели – С. Цюрик, І. Дзюбина, С. Дядош, М. Бортняк.

Хроніка

«Лемківських ватр»

– Свята

Лемківської Культури

«Ватра '83» – перше Свято Лемківської Культури – zorganizована керівництвом ансамблю «Лемковина» 12-14 серпня 1983 р. в Чарній-Устю Руськім (знімок «НС» № 30 з 23.07.89).

«Ватра '84» (друга) – проведена також в Чарній 20-22.07.1984 р. (знімок «НС» № 30 з ??,07.89).

«Ватра '85» (третя) – zorganizована в Ганчовій 20-22.07.1985 р. (знімок «НС» № 30 з 23.07.89).

«Ватра '86» (четверта) – перенесена до Бортного 18-20.07.1986 р. (знімок «НС» № 30 з 23.07.89).

«Ватра '87» (п'ята) – Бортне, 17-19.07.1987 року (знімок «НС» № 30 з 23.07.89).

«Ватра '88» (шоста) – Бортне, 22-24.07.1989 року (знімок «НС» № 30 з 23.07.89).

«Ватра '89» (сьома) – Бортне, 23-25.07.1989 року.

«Ватра '90» (восьма) – перенесена на постійно до Ждині 15-17.07.1990 р. Була вона переломною – вперше на ній загостили ансамблі з України і Словаччини.

«Ватра '91» (дев'ята) – Ждиня, 19-21.07.1991 року.

«Ватра '90» (десята) – Ждиня, 24-26.07.1992 року.

Дорогі Читачі!

(Продовження з 1 сторінки)

ла повернути частину мешканців Лосі, котрих війсьсько не виселявало, бо вони не мить раніше самі виїхали з села.

Після повернення з вигнання люди почали відновлювати культурне життя. Організували вони художні колективи, які давали концерти. Перший фестиваль лемківської пісні відбувся в Лосі 1962 року, другий – в 1963.

Великою культурною подією з виступами різних ансамблів було відкриття пам'ятника борцям з гітлерівським фашизмом в Устю Руськім в 1963 р. Тоді почали діяти театральні гуртки в Новиці («Лемківське весілля»), у Висовій, Зиндранові, («Братерство зброї»). Діяли ансамблі пісні і танцю в Білянці, Команчі, Грабі і Бортнім.

Перший український фестиваль відбувся в 1968 р. в Сяноці, в якому брали участь українські колективи з Польщі та з Пряшева («Карпатянин»). Наступні фестивалі вже не дозволено організувати в рідних місцевостях. Другий відбувся вже в... Кентшині. Ті культурні імпреди можна було організувати тільки у Варшаві, Кошаліні, Сопоті.

Довгі роки культурне життя на Лемківщині підтримував ансамбль пісні і танцю «Лемковина» під керівництвом Ярослава Трохановського.

Протягом 10-ти років (1971-1980) діяв дитячий, а пізніше молодіжний художній гурток «Іскорки» в Ганчові, який заснувала і опікувалася Текля Шафран. По останнім виступі всі «іскорки» перейшли до «Лемковини».

Керівництво ансамблю «Лемковина» почало організувати «пенерови варшати», називані «Ватра». В 1983 році перша «Ватра» була організована на біваковому полі між селами Чарна і Устя Руське. В тій імпреди взяло участь не більше як 200 осіб. Щороку «Ватри» розросталися і з часом їхня назва з «пенерових варшатів» змінилася на «Свято лемківської культури». Тепер на «Ватру» приходить біля 10 тисяч людей та кількадесят різних колективів з усього світу.

Від 1990 року «Ватра» є організована постійно в Ждині, і перейшла вона під патронат Об'єднання Лемків, котре хоче об'єднати всі лемківські групи і організації.

Об'єднання Лемків провело свій перший з'їзд 9 листопада 1991 р. в Сярах біля Горлиць, котрий вибрав керівні органи організації. Головою обрано мгр. інж. Василя Шлянту, працівника освіти. Головна Управа ОЛ співпрацює з Правлінням Товариства «Лемківщина» в Україні та його відділеннями у Львові, Івано-Франківську, Тернополі і Києві. Добре наладалася співпраця з Організацією Оборони Лемківщини в Америці та Об'єднанням Лемків Канади.

Об'єднання Лемків у Польщі є членом Світової Федерації Лемків. Є також спомогаючим членом ОУП та членом Гельсінського Комітету. «Лемківська Сторінка» в «Нашому Слові» буде служити ОУП, так як «Наше Слово» служить ОУП.

Щоб поліпшити працю Головної Управи Об'єднання Лемків, покликано комісії:

– Господарську – очолоє мгр. Стефан Клапик.

– Культурну – голова Олег Маслей.

– Науково-освітню – керує д-р Володимир Мокляк.

– Покривлжених акцією «Вісла» – голова Стефан Гладик.

Діє також Комітет вихованків «Руської Бурси» в Горлицях, ведений Михайлом Донським. Справи документації і справи фінансових розчислень веде секретар Головної Управи ОЛ інж. Петро Шафран. Справами «Ватри» керує Петро Чухта. Домівкою в Горлицях опікується Петро Воргач. Відкрита вона у вівторки від 8 до 15 години.

Бажаємо всім Вам, цього річчя Ватряни, приємно провести ці три дні Свята лемківської культури в Ждині, а Читачам ватряної газетки – вдоволення з видрукованої «Ватри».

За Головну Управу
Об'єднання Лемків:

голова – Василь Шлянта,
секретар – Петро Шафран

Про «Ватру '91» писали

Інци перед розпочатком «Ватри '91» писали в газеті „Nowiny” (№ 138 з 18.07.1991 р.): «...Od piątku do niedzieli (19-21) w Zduni w woj. nowosądeckim, już po raz dziewiąty odbędzie się doroczne święto lemkowski kultury „Watra 91”... Gwoździem tegorocznej „Watry” będą jednak – jak zawsze – występy licznych zespołów kultywujących folklor lemkowski z Polski, ze Słowacji i z Ukrainy, m.in. „Karpatianyn” z Preszowa i „Łemkowyna” z Lwowa...»

«Молода Галичина» (№ 105 з 1.08.1991 р.): «Ватра '91». „(...) З усіх усюдів з'їхались лемки у мальовниче село Ждиня, що в Польщі. Прибули з дітьми та внуками, аби після довгої розлуки відвідати свою прабабківську землю. У 1944-46 рр. понад 200 тисяч лемків виселено з Польщі на Україну, а тих, що залишилися після так званої акції «Вісла» навесні 1947 р. було вигнано з рідних осель на західні землі Польщі. Та сподівання польських властей на знищення лемків і їх асиміляцію не справдилися. Вони зберегли свої пісні й танці, звичаї і традиції як частина українського народу... Три дні на святі лунали самотні лемківські пісні, танці, гумор, які демонстрували ансамблі з Львівщини, Тернопільщини, Закарпаття, Югославії, Словаччини...»

(...) На жаль, під час проведення фестивалю ми відчули, що є ще в Польщі сили, які виступають проти розвитку самотніх культурних традицій лемків, намагаються посварити їх на релігійній основі. Тому всі лемки в США, Канаді, Польщі, Словаччині, Україні повинні об'єднати свої сили для збереження самотності цієї групи українського народу». *Петро Арсенич*

«За Вілну Україну» (з 27 липня 1991 р.): «Боже, верни нас в Лемковину...». «...Три дні, а точніше доби, вирувало свято, лемківська музика, спів, танці, гумор не втихали. Бо ж з'їхалися справжні таланти, давні друзі й знайомі. І було їм про що поговорити, що згадати. – Злетілися ми на цю ватру, як птахи до гнізда з усіх усюд, – каже газда із Ждині Штефан Дзямба.

Старожил розповів мені про страшну хмару, що настигла на Лемковину в червні сорок сьомого року. То була сумнозвісна операція «Вісла». Бідний лемківський люд під вістрами багнетів змушений був за дві години залишити рідний дім і потім довгі роки поневірялись на чужині, а непокірні в концтаборах. Штефан Дзямба все це пережив і знає ціну вільного життя. Тому дуже щасливий, коли бачить так великий збір. Потроху повергаються його земляки на рідні землі, газдують.

„Ту хочу жити, умерати, де жили мій отець і мати”. Ці слова, виведені на плакаті, були своєрідним лейтмотивом фестивалю.

Про долю лемків багато говорив мені посол польського Сейму доктор Володимир Мокрий. Він порівняв цей народ з лісом, який можна ламати, але не так просто знищити.

Програма фестивалю дуже насичена. На сцені вікторини, конкурси, виступи художніх ансамблів і капелі. Серед тих хто удостоївся найбільшої симпатії публіки, були дві «Лемковини» – львівська і з Польщі.

Володимир Савчук

«Поклик сумління» (№ 40 за серпень 1991 р.): «Куди веде лемківський слід?». «19-21 липня поблизу села Ждиня (РП) проводилось традиційне свято лемківської культури – IX Лемківська ватра»

Бескиди на Лемківщині вже дев'яте літо ждали-виглядали дітей своїх вигнаних.

Одразу по другій світовій війні людей тих було вигнано з рідної землі (операція «Вісла»). (...)

За що їх вигнано? Хіба за те, що були міцні духом, що мали незгасиму любов до рідної землі, до своєї найріднішої мови, до своєї найчарівнішої пісні, легкої як вогонь перелесник. (...)

(...) Поважний чоловік з Америки Семан Сисак (теж уродженець Ждині) пізнав в інтелігентному поважних літ чоловікові духовного наставника, який колись вчив його на дяка. Справді отечь Ярослав Волонос навчав ждинських дітей любові, доброти, стійкості духа. Він і сам стійко переніс вигнання.

(...) Вперше приїхали на «Лемківську ватру» лемки-русини з Сербії з села Кукур. Як розповів керівник ансамблю пісні і танцю «Жатва» Микола Губош, їх колектив існує з 1945 р. Змінюється склад ансамблю, змінюються керівники, а колектив жне своєю традицією.

(...) Чому не зовсім дружно співробітничали на «Ватрі» виступ посла польського Сейму, доктора, наукового працівника Ягеллонського університету, голови Української фундації св. Володимира, Мокрого, який хотів звернутися до української громади в Польщі.

(...) Їх мова (лемків – пояснення мос – ПП) звичайно різнилась від літературної української, але ж ніколи не була так польонізована, як зараз. Лемки ніколи не вважали себе поляками. Тому якимось дивно прозвучала нова необразлива на перший момент дефініція «польські лемки».

Лемки, вони ж русини – «руського племені діти». Це не є окрема нація чи народність, це етнічна група давнього руського, а нині українського народу. Так вважає більшість лемків.

Однак дехто з новоствореного в Лівніці Товаришства лемків та окремі польські науковці провадять іншу теорію: лемки то мішанина мов, культур, традицій, яка виникла внаслідок волосько-румунської колонізації, а якщо дивитися у корінь, то це одна з теорій, спрямованих на асиміляцію сусіднього народу. Чи йде ця теорія на користь розвитку лемківської культури? Ми не маємо наміру давати якусь категоричну відповідь зараз, але маємо занепокоєння в середовищі самих лемків про те, що коли ситуація й надалі так розвиватиметься, як досі, то через покоління, два, лемки як етнічна група, залишаться тільки в спогадах...

То ж куди веде лемківський слід? На Бескиди, на Лемківщину, на золотооку «Ватру»?

Коли би лем туди – не мала би-м смутку», *Лариса Гупало, с. Ждиня – м. Львів*
«Наше Слово» (№ 33 з 18.08.1991 р.): «Заява».

«Наше Слово» (№ 35 з 18.08.1991 р.): «Сім гектарів Лемківщини». (Розмова з Миколою Горбалем – народним депутатом, поетом, головою київського Товариства «Лемківщина»): «(...) Виразніше пригадую з яким настроєм збирався на «Ватру». Вже третє літо, як я вийшов з концтабору. Минулого і позаминулого літа через зайнятість саме на той час громадськими справами не вдалося поїхати. Цього року поставив собі на карб – щоб не було мушу вирватися... Активісти місцевої лемківської громади купили тут сім гектарів цього гірського куточка, щоб

«Українське слово» (№ 2622 з 5.07.1992 р.), що виходить у Парижі, надрукувало інформацію, в якій читаємо:

«Ідеолог русинізму – канадський проф. П. Магочі – агент чехословацької Державної таємної безпеки»

Чеська нецензурна газета «Руде право», починаючи з 13-го числа нинішнього року, розпочала друкувати прізвиська колишніх агентів та співпрацівників Державної таємної безпеки Чехо-Словаччини. (...) Серед оприлюднених прізвиськ агентів (...) в 14-му числі газети «Руде право» 1992 р. аж три рази наведено прізвиське завідуючого кафедрою українських студій в Торонтському університеті (Канада) відомого професора д-ра Павла Роберта Магочі. В газеті подано дату народження професора, число, під яким його було зареєстровано та кличку. Відомий ідеолог русинізму проф. П. Р. Магочі працював під кличкою Маго та Магу, був ведений під номерами 9824 (Maгу), 19591 (Maго) та 982410 (Maгу). Якщо на громадян Чехо-Словаччини можна було чинити тиск завдяки дітям, жінки, батьків та родичів, то що спонукало американського громадянина, професора канадського університету до такої співпраці з комуністичною таємною поліцією? Задля якої ідеї він співпрацював з цією антиуманною, нелюдською організацією в Чехо-Словаччині.

Правду не можна приховати і вона зараз для багатьох не тільки в Чехо-Словаччині здається прикрою, багатьом відкрила очі. Треба сподіватись, що настане час, коли агентів КГБ буде оприлюднено».

можна було кожного року зібратись. На гри дні, на побачення... Сім гектарів Лемківщини». (HK)

«Наше Слово» (№ 3 з 8.09.1991 р.): «Протест, скерований до Об'єднання лемків і Краківська присутність: ближче до України». Дуже непримітним був інцидент під час виступу посла д-ра В. Мокрого. Навпевно кожний з нас має сьогодні право в такій чи іншій спосіб висловити своє вдоволення чи невдоволення й у відповідному місці. Кожна «Ватра», як говориться і пишеться – це представлення лемківської культури. На сцені діються різні прекрасні речі. Виступають різного роду лемківські (і не тільки) гуртки з цікавим репертуаром. Це і є оня лемківська культура. Але що спільного з цією культурою мав виступ отой невідомої мені та більшості глядачів жінки, яка в дуже некультурний спосіб просто «напала» на посла Мокрого? Замість спокійно представити свої закиди з проханням вияснити їх – ми почули лайливе звернення до «винуватця», з якого можна було тільки додуматися, що посол Мокрий когось чи якусь групу людей міцно скривдив і за ті кривди повинен його чи їх неперспити. Але присутні не почули жодного слова вияснення в чому справа. Викричавшись, жінка зійшла зі сцени, а може її таки впреслили організатори. Досі і не знаю в чому суть. Я чув тільки, що в сеймі посол Мокрий підніс справу повернення церков їх власникам. Це також нормальна справа, як повернення лісів... *Р. Андрухович*

«Наше Слово» (№ 3 з 28.09.1991 р.): «Кучо «Ватрах 91». «19-21 липня одбивалася IX лемківська «Ватра» юж другий раз в Ждині, в горах Карпатах. Розпалювалася в п'ятишню з опізнінням. Приїхало кілька тисяч люди, розпалено оген, привитано вишитких і приступлено до різних співів, розринок,

а під вечір молодь бавилася. Найперше заспівала наша «Лемковина» а пізнійше «Лемковина» з України і ансамблі наших братів з півдня...

...Што мене найбарже змішило – то тото, же два дні зшило з обраньом «Місс лемковина». *Петро од Любіна*

«Наше Слово» (№ 44 з 3.11.1991 р.): «Завья Крайової Управи Організації Оборони Лемківщини».

„Tygodnik Radomski” (серпень 1991 р.): „Walka o świątynie”. «(...) Polacy najchętniej uważają galicyjskich Rusinów za odłam swojego narodu, co budzi protest w stosunku do polskości... Wsiadlenie, czyli akcja „Wisła” z 1947 roku kładzie się cieniem na całą Łemkowszczyznę. Więc Aleksander Masłej ma pretenzje do Sejmu, że nie potępił tej – nazwijmy rzecz po imieniu – zbrodni...» *Jadwiga Korolczyk*

„Przegląd Tygodniowy” (№ 34/91): „Stacje Łemków”. «(...) Pod koniec czerwca przed ponad czterdziestu laty, kiedy plony były jeszcze nie zebrane, przed rodzinną chałupą Masłejów stanęli polscy żołnierze. Macie pół godziny. Możecie zabrać bydło, żywność i rzeczy osobiste.

...Łemkowie nigdy nie pogodzili się z wysiedleniem. Najpierw, gdy tylko nadarzyła się taka możliwość w poszukiwaniu swoich zmieniali miejsce zamieszkania... Wielu po długich staraniach odkupywało od Polaków swoje dawne domy i pastwiska...» *Tadeusz Zaręba*

„Podkarpacie” (№ 31 z 1.08.1991 р.): „Watra '91”. «Już po raz dziewiąty w Zdyni koło Gorlic spotkali się Łemkowie z całego świata. Przyjechali ze wszystkich stron Polski, ze Słowacji, z Ukrainy, Jugosławii, Kanady, Australii. Zapłonął magiczny ogień watry... Watra na zdyńskiej poloninie ściągnęła w tym roku około siedmiu tysięcy Łemków. Przyjechali z rodzinami. Rozłożyli namioty. Niektórzy wywiesili niebiesko-żółte barwy. Nie wszystkim się ta manifestacja nacjonalizmu ukraińskiego podobała...» (mb)

„Gazeta Gorlicka” (№ 8 за серпень 1991 р.): „Watra '91”. «Zadziwiają mnie Łemkowie umiłowaniami ziemi rodzinnej, tradycji rodzinnych, folkloru...» *Marian Janiga*

«Бесіда» (№ 3-4/1991): «Спізнене слово о „Ватрі”. «Лемківська Ватра (в горах) была для мене вшитким. Ничого, што міг бым назвати важным, поза ньом ем не виділ. В остатніх роках боял ем ся з пророчим видіньом, же возмут нам ей „Чухраїнці”. Тото названя то не образа братнього народу. Хто знає тамту культуру – знає і тото, же так назвал псевдо-українці сам великий українській поета Іван Франко...»

...Там (ту) в Горах, кед Ватра была іщи лемківска – час был тяжкій. Тепер, кед би зме ю іщи дотримали, могло бы на ню доїхати зза хырбета десяткі русинских ансамблі... Танцувал, гулял буде тот, хоц ма тупе ухо, але за собом плечи, підігрівани подухом од полудньового моря...» *Мурянка*

* * *

Про дев'яту «Ватру '91» багато писала преса. Була б вона дуже вдалою імпрезою, коли б не інцидент з послом РП В. Мокрим. Цю жалюгідну подію описав віршем Фецько з Маластова під заголовком «Шарпанина Ватрі '91».

На «Ватрі '91» виступало багато колективів. З України приїхало їх понад десять, зі Словаччини два і з Югославії один. Гості з України привезли і продали багато книжок, газет, журналів, різні вишивані виробы, сувеніри, значки. Побіч естрадового поля утворився справжній базар.

Погода під час Свята Культури Лемків була як на замовлення. Усі три дні було дуже тепло, сонечко світило а не пекло. Невелички хмаринки деколи прислонили його проміння. П. Повазник

Шарпанина «Ватры '91»

Фецько з Маластова

Ту Фецько з Маластова хоче повісти вам даякы слова. Тепер на світі зле ся діє, еден прашоє, другий ся з того сміє.

А в моім домі были такы дива, жена ся зо мною посварила і повіла: чекай, старий, я ти уха накручу. З того страху я пішов до Ждині на Ватру.

Там місце чудове было, і народу дуже прибыло. Было можна сісти, а навет собі лячы. Народу было около 10 тисячи.

Там прекрасні співали, хочшто цікаве оповідали. Можна было присмно слухати і над тым вшиткым ся задумати.

Пришли лемкы з України до своей давной Вітчыны. Чудовы пісні співали, же аж декотры люде плакали.

Пришов пан посел Мокрий з Кракова. Хотів повісти потішаючы слова, же іщи маме якасу рачицу. Оповів нам про реприватизацию.

Повідав, же штоси кус для нас зробили, бо акцію «Вісла» осудили, же обіщуют нам лісы оддати. Але, як видно, не будеме їх рубати.

Бо лісы на скарб паньства прийняли і юж шівком вирубали.

Нагло до Посла вискочыла баба з Бортного. Мікрофон йому одобрала, свою непокору показала. Но і вшиткых ватряній поображала.

Зачала дост гідні мішати, же не знав пан Посел што з бабом почати. Не хотів ся з бабом сварити. Пішыв бортняній перепросити.

Староста Ватры скоро ся зорентував, дальше бабску політику підтримував. Казав концерты продовжати, нікого без його згоды на сцену не пушати.

Пан Посел не докінчыв своей мовы, зышов знеславлений бабом зо сцены. Мікрофон му Староста забрав і «Долині Попряду» співати казав.

Такого Старосту, люде, не выбирайте! што бабску політику поперат. Бо як будут хоц яка бабы рядити, мудры люде мусят тихо сидити.

А же ту вышла з бабом така загроза, припомнув ем собі небішыка Амроза. Він ходив по селах, казаня голосив, люди зберав і проповідав:

«Так в Святім Писмі стоїт, най ся жена мужа боїт, істи варит, діти родит, весе най ей нич не обходит, а як ест де яка політика, най там носе не втыкат!»

Вшиткы ся християнами называєме, але засад християнских не знаєме. Кед зме православны – то не будме лем славны, кед зме католики – не будме фанатики.

Любов ближнього майме і еден другого поважайме. Товди будеме славны родом но і культурным народом.

Будут нас іщи шанувати-поважати і на Ватру охочо прибивати. А як будеме так дальше робити і на вірах ся сварити, то треба буде Ватрі назву змібити. А буде то тилько наша вина, же іншы люде ей назвут: «Лемківска шарпанина!»

Роз'єднання лемків

Володимир Кочерга

Пане професор Марочи, чом так дивны вашы очы? Видят долю нашого народу з так далекого Заходу.

Чым вы были і де были? Чом товди нас не боронили? як нас невинно карали і в сороксемім выселяли?.

Чом вы товди не твердили вкінци, што лемкы то не українці, жебы нас не выселити і в Карпатах залишыти.

Вы зробили вельку бздуру, поїхали без лемків до Гонолюлю. Жебы руснаків розбити, нашли лем лемків в Лігници.

Гірка доля нас ділила. В труді ся свідоміст родила. Терпиме не за свої гріхы, лем за мачохы навикы.

Мати плекала нас грудями, колысала спрацюваныма руками. Вчыла од першого слова: не забывайте, то наша мова!

Тепер хочут нас розділити. Карпаторуский нарід створити. Спільно з ПАН-ом діяти і помалу асимілювати.

Замішаня в державах поробили, жебы новий нарід утворили, котрий мав бы штырі мовы, лем вшиткы творены без основы..

Пропонуют Міжлябірці столицьом, Лігницю центр Комітетом, бо так «Пруси» підшептуют і далі сеператизм розшырюют.

Нас не тішят ваш Комітет, лем українский Суверенітет. Будуйме з українцями згоду, бо в єдности сила народу.

Нарід наш бідний од віків, бо дає ся часто дурити. Грозит йому вельком згубом, як не буде єдности з Тризубом.

Прапора синьо-жовтого ся не встыдайме, гимн українский теж співайме. Народний Рух поперайме, але о Лемківщынї не забывайме.

Так наравду, а не нароком, з ОУП ідме рівным кроком. Все лем разом быти вірным, бо в єдности нарід сильным.

Лемкы мусят пам'ятати, што Київска Русь то їх мати. А як зыйдут з того тору, запродадут ся в неволю.

Втрачена Красна

КРАСНА... Немало єст втрачених сел на нашій нещасній Лемківщині. Де-котри втрачени, бо по них прошов страшном бурйом-ураганом фронт другої світової війни і они були спалени до тла. Хоц люди з такого прифронтового села німці деси повиганяли або сами они повтікали до інших сел ци навет крилися по лісах і яругах, то коли настав конец війни, через повоенний катаклізм люде не встигли тих сел одбудувати.

Але найбільше єст втрачених сел через навмисне, шовіністичне нищення їх по виселеню з них лемків на Україну, а юж найбільше по горезвісній акції «Вісла» в 1947 році. Польські осадники, привезени з подільских чорноземів в гористу місцевіст, не вміли, в радше не хотіли газдувати в наших Карпатах. Они зожали збіжа, викопали компери і бураки, што іщи лемки залишили, а наново сіяти і садити не захотіли. Розберали хижі і дерево з них продавали. Наші церковці обкрадали з ікон і продавали їх на Захід за доляри, франки і марки. Потім саму церковцю або розберали, або і спалили, а сами потім втікали до міста. І лишало ся пусте місце по колиси квітучім селі, яке заростало терньом і лісом.

Одрадно, же тепер в дяки села Лемківщини, де іще zostалося трохи хиж і церковців, до кінця не розграблених осадниками, вертаються лемки з виселеня зо західних і північних понімецьких земель. Они одбудовуют тоті наши прадідівски села і тоті села не будут втрачени.

През моє рідне село Красну тіж пройшов фронт, були бої на околицях села, лем на шещья оно не було війном знищене. Село положене єст на рівнині, тилько доокола сут гори, вкрити лісами, то тіж якоси польски осадники затрималися в нім. Поселилися в штоліпших хижках, під бляхом або дахівком, а решту хиж розберали і продавали місцевим полякам зо сусідніх сел. Церкви не розберали, бо єст міцна, мурувана, то зробили з неї костел. Тож село не заростат терньом і лісом, як інші. Але єст тіж юж втрачене для Лемківщини, бо не є ся кому до него вертати...

Бо вшитки люде з Красної були переселени в серпні 1945 року на Україну і ніхто ся не залишив, жеби в акції «Вісла» в 1947 році бути вигнаним на західні землі і тепер вернути ся одтмалю до села.

Но, а з України ся хибаль не мож вернути? Не мож, бо то з другої держави, а Польща не може сой ради дати зо своіма обивателями. Тот што жие, може ся переносити з місця на місце, а з заграниці юж ніт... Но і люде з Красної, жеби так в 5, ци 10 років по вигнаню, навет і в 20 років може би ся і вертали до свого рідного села з України, бо «де ся хто втрачає, там єст і шлях, а тепер юж ніт. Бо

Зліва: Ярослав Дзіндзьо, його батько Михайло Дзіндзьо (автор цих рядків), Бланка Зілінська, її чоловік Богран Зілінський – професор Карлового університету в Празі (його батько і дідо родом з Красної), Анна Дзіндзьо – сестра Михайла. Львів, 1985 р.

Церква Архистратига Михайла в Красної, побудована в 1912-1914 рр.

тоти люде, што пам'ятали Красну або юж вигмерали, або сут в похилім віку. На Україні виросло нове покоління, котре юж не тягне на Лемківщину. З оповіди своїх родичів они знають откаль походять і ради поїхати в одвидини вітцівской землі, наприклад, на «Ватру», але жити там юж ніт, бо переважно сут з міста і на селі робити не потрафлять.

Тож я хочу ту згадати, яке то славне було колись село Красна, колишнього Кроснянского повіту.

Розположене село не на корінній Лемківщині, а в 30-35 кілометрів на північ од неї

в так називаному Північному Лемківському Етнографічному Острові, навколо оточеному польскими селами. Опріч Красної там било іще 10 лемківских сел: Бонарівка, Ванівка, Опарівка, Петруша Воля, Ріпник, Чорноріки, Близянка, Гвоздянка, Малинівка і Яблоніця, откаль родом славни співачки сестри Байко.

Село било велике на 360 хиж, в яких, за Шематизмом Апостольської Адміністрації Лемківщини з 1936 року, проживало 1864 душ. Село Красна било богате, добре загосподароване, бо рівнинна земля била дост родюча; опріч вівса, жита і ячменю родилася пшениця, гречка, просо, навет кукурудза і цукрови бураки, котри одвозили до цукровні в Пшеворску. Годували дуже рогатою худоби, по 4-5 коров в газдівці. До роботи в полю деяки газди мали по три коні, а сден кін бив в каждый газдівці, навет найбідніший.

Годували спеціальну породу пацят – «бекони», яку одправляли на експорт до Англії. Било дуже майстрів – теслів, столярів, ковалів, бляхарів, колодів, кравців і шевців.

В селі давніше стояла дерев'яна церква прекрасної лемківської архітектури, в найвищій вежі над бабинцем бив зигар, котрий як вибивав години, то било чути на все село. Але розобрали тоту церковцю в 1921 році, бо в селі юж била велика, як собор, мурувана трибанна церква, збудована в 1912-1914 рр. за пінязі, прислани з Гамерики вихідцями села. За їх дуляри збудували в 1935 році величезний муруваний Народний Дім, де находила ся чи-

Співанка лемківська зо села Красної

Засвіт місяц нічку,
Най перейду річку,
До милой на всю нічку.

Річку перескочу,
Скорен не замочу,
Жеби не познали, де я ходжу.

Пришов я до села,
Всяди погашено,
А в милой засвічено.

Як пришов до хати,
Сіли вечеряти,
А моя миленька,
Голубка сивенька,
До вечері не сідає.

До вечері не сідає,
Дрібний листок пише,
Дитятко колише,
З буйним вітром розмовляє,

Дуй, вітре, вітроньку,
Повіч мі правдоньку,
Ци ся верне милий,
Милий, чорнобривий,
З України до домоньку.

Орише, орише,
Орише зеренце,
Любив я дівчину,
Забыти не можу,
Болит мене за нев серце.

Записав Михайло Дзіндзьо

тальня «Провіта» з великом бібліотеком, склеп кооперативний і мала бити іще молочарня. На поверсі бив великий на 1000 місц театральний зал зо сценом, на якій ставили п'єси і співав хор. Школу збудували іщи деси 1880 року, так, же вшитки били грамотни і потім дуже з них ішло вчитися до гімназій.

Прекрасна сст околиця села. Доокола мальовничи гори: Кичера (518 м), Суха (592 м), Собкова, Діл і Стирмо. Гори пороснени лісами: сосна, ялиця, смерека, бук і граб.

Через село тече річка з полудня на північ і проходить дорога тіж в таким напрямку з Коросна, до якого било 20 кілометрів, до Перемишля, до якого ест 96 кілометрів.

Село Красна в межевосннім часі било добри знане на шлій Лемківщині, бо в нім народився, жив і творив співець нашого краю, лемківський поет, художник і народний учитель Іван Русенко (1890-1960). Його твори друкувалися як в Польщі (во Львові і Перемишлі), так і в Америці і Канаді. Верши Русенка знав на пам'ять втоди кожний лемко.

З Красної родом Іван Зілинський (1897-1952) – професор Ягеллонского університету в Кракові і Карлового університету в Празі. Він є всесвітньо відомим вченим мовознавцем. Його «Атляси українських говорів» (особливо лемківски) сут дорогоцінним скарбом нашої науки.

В Красної народився і його син Орест Зілинський (1923-1976), тіж професор Карлового університету в Празі. Перелік його наукових робіт з філології і народної творчости заняли би не єдну сторінку.

Син Ореста а внук Івана Богдан Зілинський хоц не народився в Красної, лем в Празі і є там тіж професором Карлового університету, є симпатиком Лемківщини і нераз одвиджував Красну – землю, откаль його рід.

Іще з Красної є родом геройський сотник Української Галицької Армії – Петро Газдайка (1891-1978). Він героїчно борюся з поляками во Львові в листопаді 1918 року, а потім з большевиками і денікінцями на Східній Україні. Сам отаман Симон Петлюра дякував йому за хоробрість і вмиле командування своїм підрозділом.

В Красної народився син брата того героїчного сотника тіж Петро Газдайка (1910-1979), який студіював технічні науки в Празі, бив здібним інженером і доволітнім викладачем у Політехнічному інституті во Львові (1945-1970).

Іще з Красної родом руска письменниця Клавдія Алексович (1830-1916). Єї твори в другій половині минулого століття і на початку двадцятого часто друкувалися во Львові і Перемишлі.

Тепер то село втрачене юж для нас, бо там живють лем сами поляки. Они добри знають, в хижках яких порядних газдів живють і газдують. Тепер там ест тільки 150 хиж, отже менше як половина колишнього славного села.

Конгрес лемків у Тернополі

6 червня 1992 р. в Тернополі відбувся Перший всеукраїнський конгрес лемків. У Конгресі брали участь українці-вихідці з Лемківщини, що тепер проживають в Україні, Польщі, Чехо-Словаччині, Росії, Канаді та США.

Товариство «Лемківщина», організатор зустрічі, нараховує понад п'ять тисяч членів, з котрих у Конгресі брало участь понад чотириста обраних делегатів.

Майже усі делегати та запрошені гості, які забирали голос, повертали думками до минулого, особливо 1945-47 років, позначених трагедією лемків і Лемківщини, ганебною акцією «Вісла», внаслідок чого лемків вигнано з їх рідної землі.

На Конгресі покликано координаційну раду, колегію і трьох співголів, що пред-

ставляють Львів, Тернопіль й Івано-Франківськ. Головами стали: Орест Чабан, Володимир Барна і Степан Криницький. Центром Товариства назначено місто Тернопіль.

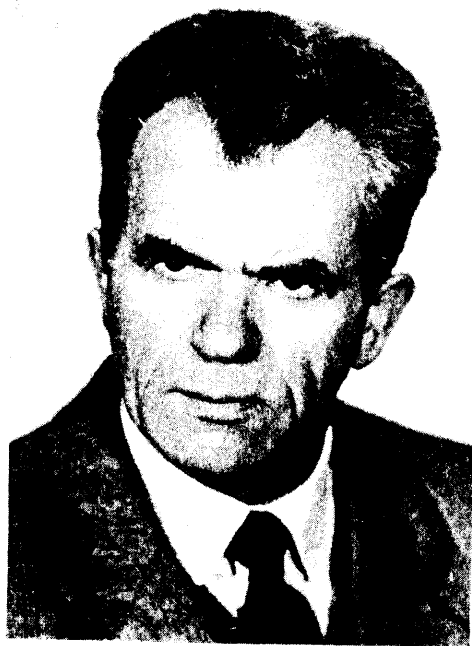
Учасники Конгресу прийняли постанову про звернення до Верховної Ради України, Президента Л. Кравчука та Голови Верховної Ради І. Плюща. Прийнято також звернення до Об'єднання лемків у Польщі і до всіх лемків у світі.

Другого дня Конгресу проходив Міжнародний фестиваль лемківської культури на Співочому полі. Озаглавлено його «Гори наші, Бескиды».

На знімку: члени президії Першого всеукраїнського конгресу лемків у Тернополі.

Григорій Нещух. Свята Ольга (зліва) і Тисячоліття хрещення Русі, дерево. Закопане, 1988.

Григорій Пецух

ГРИГОРІЙ ПЕЦУХ народився 23 січня 1923 року у Фльоринці. Закінчив Ліцей пластичних технік в Закопаному в 1950 р. і Академію мистецтва у Варшаві в 1955 р. Від 1955 до 1975 р. був професором різьби в Ліцей пластичних технік в Закопаному. Від 1956 р. по сьогодні його різьби експонувалися на біля 100 виставках в Польщі і закордоном (США, Голландія, Норвегія, Австрія, Німеччина, Франція, Іспанія, Угорщина, Болгарія, Чехо-Словаччина, Росія).

Важливіші реалізації: пам'ятник в граніті в Устю Руським (в Горлицькому); портрети (плоскорізьби), Тараса Шевченка, Івана Франка. Портрет Богдана Лепкого, вирізблений 1972 р. (на 100-ліття з дня народження поета), відлитий в бронзі і поставлений на могилі Лепкого на Раковицькому цвинтарі в Кракові без офіційного дозволу. Що це означало в тому часі, можна собі тільки уявити.

Крім того мистець зробив пам'ятники на могилах своїх батьків у Лагові (Зеленогірщина), різьби в Будинку туриста в Закопаному (1957), трон Фараона для фільму «Фараон».

Окремі його різьби є в музеях: Татшанському в Закопаному, Окружному в Новому Санчі, Національному (Muzeum Narodowe) у Варшаві, Національному в Познані та в приватних колекціях-збірках в Польщі, США, Канаді, Мексиці, Німеччині, Франції, Іспанії. Різьба Мати Божою з Ісусом – дар краківських вірних для кардинала Йосипа Сліпого.

Одружений 1960 р. з Софією Парій (магістр економії), син Дарій (нар. 1962) інженер, працює в Кракові.

Григорій Пецух – скульптор (різьбар), художник європейського масштабу – запрошує Вас до Закопаного, де у власній хаті є його робітня і галерея його праць. Треба це конечно побачити!

Ярослав Полянський

ЯРОСЛАВ ПОЛЯНСЬКИЙ народився 15 серпня 1930 р. в Полянах біля Криниці (Західна Лемківщина). Початкову освіту розпочав в Полянах, закінчив в Бледзеві біля Сквезжини в тодішній Зеленогірщині, де з рідними опинився внаслідок переселення. Закінчив Вчительську семінарію в Сулехові, а рівночасно середню музичну школу (1953). Після закінчення військової служби від 1955 р. вчителював в Сквезжині (музика і математика). В 1961-1966 роках студював на диригентському відділі вокальної музики Музичної академії ім. Ф. Шопена у Варшаві і отримав звання магістра. В 1964 р. виїжджав у творчому відрядженні до Києва і Львова для пізнання пребагатої української хорової музики та вивчення специфіки й методики праці з українськими хорами. Довгі роки працював на диригентських постах в УСКТ у Варшаві, де був організатором та музичним керівником і консультантом перших та багатьох наступних фестивалів української пісні, музики і танцю в Польщі.

Диригентську діяльність почав ще в середній музичній школі.

1. В 1956-1961 роках вів лемківський хор в селі Осецько на Зеленогірщині (нагорода Польського радіо в Зеленой Горі).

2. В 1960-1974 роках – диригент варшавсько-гдансько-люблінського хору УСКТ «Думка».

3. В 1972-1982 роках – засновник і диригент хору «Журавлі» (новий етап в розвитку українського хорового мистецтва в повоєнній Польщі). Звернувся до скарбниці української анонімної та церковної музики – до творів композиторів українського ренесансу, барокко, романтизму; вперше широко представив надбання Веделя, Березовського, Бортнянського – майстрів контрапункту.

Варшавсько-гданський хор «Дума» на Шевченківському концерті у Варшаві в 1971 р. Солісти: Бернард Ладиш і Володимир Денисенко. Диригент – Ярослав Полянський

4. В 1977 році створив «Український камерний хор» при церкві СС. Василян у Варшаві (перший цього роду колектив у Польщі) – церковна музика, твори української та світової класики, народна пісня, зокрема лемківська). Хор став лауреатом I-го всесвітнього фестивалю релігійної пісні (Рим, 1983), виступив у Західній Німеччині та Франції (1984), брав участь у святкуваннях ювілею 1000-ліття хрещення Русі-України (Рим, Ченстохова, 1988), концертував перед папою Іваном Павлом II, відбув турне до США і Канади (1989), був запрошений на I-ий фестиваль українських коляд і щедрівок до Львова (1991).

5. В 1987 році заснував і керує хором української молоді «Тисячоліття», якому присвятив увесь свій творчий і педагогічний досвід. В репертуарі хору твори зі всіх

СИНІ ЛЕМКІВСЬКОЇ ЗЕМЛІ

епох української музики, виступав в Польщі, Італії, двічі в Україні.

Авторитет диригента та рівень ведених ним хорів засвідчується, між іншим, участю у спільних концертах та студійних записах (платівки «Журавлів» (2), камерного хору (4), магнітофонні касети камерного хору (5), телевізійні записи хору «Тисячоліття» (3), таких оперних співаків як Марія Шуцька, Олександра Лемішко, Бернард Ладиш, Володимир Денисенко, Андрій Дудич, Микола Конах, Генрик Баєр.

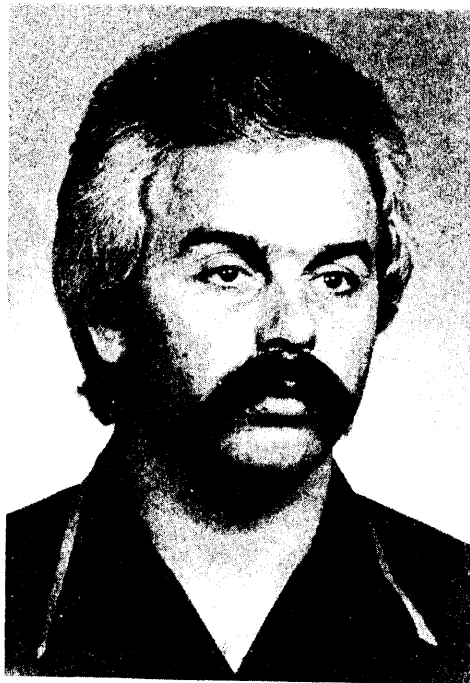
В творчому доробку Я. Полянського кількадесят композицій (у цьому та в вірші українських поетів у Польщі: Ірини Рейт, Євгена Самохваленка, Остапа Лапського, Богдана Струмінського, Василя Назарука, Якова Гудемчука).

Він автор понад 200 музичних обробок-гармонізацій хороших творів, зокрема народних пісень з Лемківщини.

Як фольклорист записав та опрацював біля 5000 лемківських пісень. Близько 1000 з них опублікувало «Наше слово», наукові розвідки на тему лемківської пісні публікувала «Наша культура» (1966-1968).

Кількадесятчастинний цикл порад та роздумів на тему методики праці з хором, специфіку хорової пісні публікувало «Наше слово» (1970-1971).

Проживає з дружиною Лесею і дочкою Катрусею та сином Степаном в Отвоцьку біля Варшави, де і творить.

Володислав Грабан

ВОЛОДИСЛАВ ГРАБАН народився 15 травня 1955 р. біля Вроцлава. В 1962 р. повернувся з родичами до рідного села батька – Гладішова. Тут знайомиться з рідною землею, її красою. Вона дозволяє відкрити перед молодим хлопцем всі свої тайни. Перші вірші написав 10-літнім хлопчиною, описуючи дитячими словами село, ліс, птахів та звірину. Писав польською мовою. В 1976 р. отримав першу нагороду – вирізнення в конкурсі тижневика „Tygodnik Kulturalny” за „Jeden miesiąc mojego życia”. В рідній хаті завжди було «Наше слово», що його передплачував батько. Від кінця 1970-их років підіймає співпрацю з тижневиком як публіцист, фотограф і графік. Від 1978 р. проживає в Криниці. По шаблях адміністративної кар'єри проходить від референта до директора (Zespół Ekonomiczno-Administracyjny Szkół w Krynicy).

Вірші публікує в «Нашому слові», «Зустрічах», «Рускому слові», «Русині»; можна їх також прочитати в польських періодиках: „Tygodnik Kulturalny”, „Gazeta Krakowska”, „Regiony”, „Integracje”, „Dunajec”. В 1984 році дебютує збіркою „Twarz pośród cieni”, що її видала Sądecka Oficyna Wydawnicza. 1991 році виходить друга його збірка «На ковпаку гір». Друкується також під псевдонімом Лацо Самборській. В його фотографічному архіві – тисячі негативів. В основному з лемківської архітектури. Опрацював графічно кілька книжок.

Від часу замешкання в Криниці організує суспільно-культурне життя. Перші від часу виселення лемків криницькі «Маланки» організував Грабан, і перші концерти «Лемковини» в Криниці. За організаційну працю для «Лемковини» став її почесним членом. Володислав Грабан був співорганізатором голосної виставки «Лемки» в Новому Світі на фестивалі «Лемківська музика» (2001).

і люди – Бортне '82». В 1983 році ініціює пленерову імпрезу «Лемківська Ватра», якої стає співорганізатором (з братами Петром і Ярославом Трохановськими і ансамблем «Лемковина»). Ця імпреза, що проходить уже вдсяте, єднає та гуртує наших людей, позпорошених по цілому світі.

Одружений, жена Ольга, 5-ро дітей.

Володислав Грабан

Лемківська Ватра

Тот оген з болю
Снопелена памят
Заясніла наново
Душом тисячы
Што неогріты
Несыты завтра
Од вчера
Сільныма стопами
Стоят
Бо не забыли
Одвернути головы
Ищы раз
Заясніе оген
На перехресті доріг
На дорозі
Де лем барвінкы
Пасут ся як уці

Дровняк

(В 20 річницю смерті)

Никифор
Званай Криницькым
Уж не малює пейзажів
Церкви хиж
Ани маломістецкой забудовы
Лем осін задрісно
Зазерат
До його акварель
Облітує тихонько
Кольорит іконостасу
Огулят в холод
Руки святих
В захоплиню павутины
В сонячній світлі
Порожній мурок
На котрім сїдав маляр
Розшмарены картоники
Не заквитнут на ново
Барвами Бесідів

Богдан-Ігор Антонич

Ярмарок

Мій брат – кравець хлоп'ячих мрій,
зішив з землею небо.
Горять хустки у крамарів,
немов стобарвний гребінь.

Співають теслі, бубни б'ють.
Розкрию тасмницю:
червоне сонце продають
на ярмарку в Горлицях.

ВАТРА

„Ту мене мати порожила,
солодким молоком кормила,
ту жочу жыти, умирати,
це жыли мій отаць і мати.”

БОГДАН ЛЕПКИЙ ПОЕТ

Григорій Пецух, Портрет Богдана Лепкого (на могилі поета на Рако-

Походження та поширення слова «ватра»

ВАТРОЮ на Лемківщині називали місце, де горів попередньо вогонь – на землі або в печі. В хлібній печі, після напалення, на ватру саджали-вкладали спеціальною дерев'яною лопатою уформоване попередньо хлібне тісто, часто підклавши на лопату яворове або капустяне листя. Вийнявши спечений хліб, на ватрі, бувало, сушили гриби або овочі – яблука, грушки. Деколи ще перед всадженням хлібного тіста на ватрі пекли картоплю – це тоді, коли «сушили», тобто постили, і картоплю їли не варену, тільки печену. Картоплю пекли також в кухонній печі або на полі чи в лісі.

У словнику української мови¹ читаємо: «**Ватра**, и, ж., діал. Вогнище, багаття. В печі ватра горіла, жіночки обід на похорон варили (Черемш., Тв., 1960, 67); На майдані запалювались ватри, біля яких пританцьовували, грючась, солдати (Панч., О. Пархом., 1939, 50); У порівн. – Поверни ти [Вишнеський] на Вкраїну, згрівай нас своїм словом, будь між нами мов та ватра у кошарі пастухів (Фр., XI.1952, 208)». «**Ватрище**, а, с., діал. Вогнище, багаття. Ватрища тихі уночі горять (Шпорга. Мужність, 1951, 66)».

Чи слово «ватра» тільки діалектизм, як подає словник?

Для ілюстрації додаймо, що в 1887 р. вийшов в Стрию (Західна Україна) Літературно-науковий збірник, який звався «Ватра». Був він присвячений пам'яті Т. Шевченка і 25-річчю літературної діяльності Ю. Федьковича. В 1892-96 роках діяло у Львові студентське товариство «Ватра», яке в 1896 р. об'єдналося з «Академічним Братством» і створило з ним «Академічну Громаду»².

За наших часів діяв у Львові естрадний ансамбль «Ватра». В Тернополі по сьогоднішній день діє фабрика освітлювального устаткування «Ватра».

Словник *języka polskiego*³ подає слово «**wat-
ra**», з. IV SMS, watrze. 1. „na Podhalu: ogień, ognisko”. *Juhasy palą po uplaczach watry*. Kozik. Pięćco. 53. *Wędrowali halami i graniami pieli się na szczytu nieznanie, palili wielkie watry, słuchali góralskiej muzyki i opowieści zbójceckich*. Malcz. R. Od cserpa 185. **Watra** – ognisko w polu. Wyraz znany na Ukrainie i znaczący ogień w piecu. Gosz. Dziennik 257. 2. daw. dziś gw. „prziół pozostały na karczowisku po spalaniu drzew lub pozostały po spalaniu słomy” SW, **watrzyso**, n. IV, reg. pld. „ognisko”, miejsce po wygasłym ogniu SW.

А ось як пояснює етимологію походження слова «ватра» польський мовознавець А. Брікнер⁴: «**watra**», ogień². «**watrzyso**», „ognisko”, na Podhalu, od pastuchów wołoskich; od nich (?) jest i u Serbów i u Czechów, szczególnie u Słowaków i Rusi Karpackiej; rumuńskie to, albańskie, cygańskie; wywodzą je od awest. ⁵/atar-, „ogień” ind. ⁶/athari-, razi stale w-».

Підім тоді ж слідами, що їх проказує цей мовознавець.

Словник румунської мови^{7,8,9} подає тільки два слова: **vatra** і... кощоба (лемківське погрибач – МК), **vatrar** – паленсько, вогнище, припічок, переносно – родинне вогнище.

В албанській мові словник фіксує тільки одне слово **vat(erra)**¹⁰, що означає 1. вогнище, піч і 2. родинне вогнище (на переносному значенні).

В циганській мові слово **watra** означає вогнище¹¹.

В словниках сербо-хорватської мови¹² слово **vatra** має кілька значень: 1. вогонь, 2. вогнище, 3. пожежа, 4. vatra! – горить!, 5. гарячка; **vatralj** – 1. кощоба, кочерга, 2. лопатка для перенесення вогню; **vatren**, а, о – 1. вогняний; **vatreno oruzje** – вогнепальна зброя, 2. полум'яний, гарячий, ревно; **vatreni polovnik** – полум'яний прихильник; **vatrenka**

vatrenost – гарячість, ревноість; **vatriste** – вогнище, пожарище; **vatrogasac** – пожежник (польське *strażak*), член пожежної команди; **vatrogasni** – пожежник; **vatrogasto** – пожежництво; **vatromet** – штучні вогні, фajerверки; **vatristina** – 1. сильний вогонь, висока гарячка; **vatriti** – стріляти з вогнепальної зброї. **Vatroslav** – дослівно: Ігнатій (польське *Zegota*).

в словниках словенців, західних сусідів хорватів, не знаходимо слова «ватра».

У словнику словацької мови¹³ читаємо: **vatra** – *pastierska vatra*, *vatrový*, *vatriska*, *vatrisko*, *vatral* – *okovana palica na rozhrabuvania ohnia vatry (nosili ju obyč. pastieri)*, *vatrar* – *strážca vatry*, *vatriti* – *rozkladat a udarživat vatru, velký ohen, slnko vatrilo* – *silnie hrialo, pripekalo*; *vatrenny* – *príd. bas. zastar. ohnivý, planuci*.

Всупереч цьому, що говорить А. Брікнер, у словниках чеської мови не знайшов я слова «ватра». Нема цього слова також у серболужицьких говорах.

В болгарській мові слово «ватра» не виступає, тільки похідне¹⁴ **vatral**, що означає: кощоба, кочерга.

Подібно ж в російській мові не виступає слово «ватра», а тільки похідні¹⁵: **ватрух** – сердитий, надутий, угрюмий чоловік, **ватруха**, **ватрушка** – круглий, откритий зверху, зашпелений тільки с краев пірожок или лепешка, обыкновенно с творогом. Баба непряха, распушена.

Слова «ватра не знаходимо в словниках староцерковнослов'янської, білоруської, литовської, угорської, грецької мов.

З причини відсутності словника не наведено даних про поширення слова «ватра» в македонській мові¹⁶.

Висновки:

1. Крім слова «ватра» найбільше похідних слів від цього слова подають словники сербохорватської, згодом словацької мов.

2. Слово «ватра і деякі похідні від цього слова знаходимо в словниках української і польської мов з позначенням, що вони діалектизми, регіоналізми в карпатських українських говорах (гуцульському, бойківському, лемківському) та польських (гуральському).

3. Слово «ватра виступає в мовах: румунської («ватра + І похідне), албанській (тільки одне слово: «ватра»), циганській («рома») – тільки одне слово: «ватра».

4. Тільки похідні слова від слова «ватра» виступають в мовах: російській («ватрух»),

болгарській («ватрал»), до цього ще як діалектизм.

5. Слова «ватра» ані його похідних не фіксують словники окраїнних західних слов'ян: словенців, чехів, лужичан (лужицьких сербів).

6. Слово «ватра» не виступає в білоруській, староцерковнослов'янській, грецькій, угорській, литовських мовах.

М. Ковальський

¹ *Словник української мови*, том I, А-Б, «Наукова думка», Київ, 1970, стор. 297.

² *Українська література циклопедія в 5 томах*, том I, А-Г, Київ, 1988, стор. 279.

³ PAN, *Słownik języka polskiego*, tom X, T-Wif., Warszawa, 1967, str. 866.

⁴ Aleksander Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Wiedza Powszechna, Warszawa, 1957. Przedruk z pierwszego Wydania. Nakładem Krakowskiej Spółki Wydawniczej, Kraków, 1927, str. 607.

⁵ «Авестійська мова» – староіранська мова, в якій написана свята книга Маздаїзму – Авеста – коло VI століття до нашої ери (*Encyklopedia powszechna PWN*, I, стор. 173).

⁶ Індосвропейська мова – сім'я (родина) мов, які є продовженням спільної колісії праіндосвропейської мови; тут належать мови: інді-іранські, вірменська, грецька, албанська, балтослов'янські, германські, італійські (сучасні романські), кельтійські. Писані пам'ятки походять з II тисячоліття до нашої ери (*Encyklopedia Wielka Powszechna PWN*, 5. In-Konc, str. 23).

⁷ *Akad. RS Romana Dictionarium... al Limba romana*, Editor Akad. RS Romana, str. 642.

⁸ *Maly słownik rumuńsko-polski*, Wiedza Powszechna, Warszawa, 1984, str. 361.

⁹ M. Skarżyński, *Słownik rumuńsko-polski*, Wiedza Powszechna, Warszawa, 1981 (?), str. 360.

¹⁰ *Wörterbuch albanisch-Deutsch*, v. Odo Buchholz Wielfried u. Gerda Uhlisch VEB Verlag Enzyklopedie, Leipzig, str. 604.

¹¹ Jerzy Ficowski, *Cyganie na polskiej drogach*, Wyd. Literackie, Kraków (Słowniczek), str. 368.

¹² J. Wierzbicki, Ugljesa Radnovic, J. Chlabicz, *Maly słownik serbsko-chorwacko-polski*, Wiedza Powszechna, W-wa, str. 240; Julie Benesic, *Słownik Chorwacko-polski*, Nakladni Zavod Hrvatska, Zagreb, 1947, str. 1179.

¹³ *Słownik slovenskeho jazyka*, V diel, V-Z, Wyd. Vatelstvo Slovenskej Akademie Vied, Bratislava, 1965, str. 240.

¹⁴ Franciszek Sławski, *Podręczny słownik bułgarsko-polski*, Wiedza Powszechna, Warszawa, 1963, str. 73.

¹⁵ В. Даль, *Толковий словарь великорусского языка*, т. I, А-3, 1880, стор.168.

¹⁶ Македонці належать до південної групи слов'ян, проживають в республіці Македонія та південно-західній Болгарії і північно-східній Греції (*Словник УРЕ*, т. 2, 1967, стор. 405).

Члени гуртка Товариства «Прогрєдта» в Лосю коло Криниць. 1938 р.

ДО 45-РІЧЧЯ АКЦІЇ «ВІСЛА»

Цього року минає 45 років від горезвісної, безправної, насильної акції «Вісла» 1947 р. Біля 65 тисяч (польські офіційні дані) українських родин з Лемківщини, Бойкіщини, Надсяння, Холмщини і Підляшшя насильно вирвано з їхніх відвічних місць суцільного проживання, пограбовано з землі, приватного, церковного і громадського майна, і розпорошено на понімецьких західних землях Польщі для інтенсивного винародовлення.

Вже в самих початках організаційної діяльності УСКТ українське населення ставило перед польською державою проблеми акції «Вісла» – справи повернення (дискусія на I-му З'їзді УСКТ 18-18.06.1956). Справу цю офіційно ставили від самих початків також уєскативські діячі на місцях проживання, між іншим, в Зеленогірщині.

Нижче публікуємо, м.ін., один з тих «зеленогірських» документів – голосні «Wnioski» (висновки – підсумки).

Інформусмо, що 23-24 травня 1991 р. у Львові Львівська обласна історико-просвітницька організація «Меморіал» провела міжнародну наукову конференцію на тему «Проблеми переселення і депортації українського і польського населення в 1944-53 рр.». В конференції взяли участь також доповідачі з Польщі: Юрій Стажинський (Вроцлав) – «Анти-українська пропаганда в Польщі у процесі проведення операції «Вісла», д-р Ростислав Жерелик (Вроцлав) – «Лемки на Долішньому Шлеську в 1947-50 рр.», Михайло Ковальський (Гожів) – «Боротьба з наслідками акції «Вісла»; на Конференцію надіслав свою доповідь Лев Галь з Вроцлава – «Умови виселення та розселення українського населення в світлі документів і літератури в Польщі».

Акція «Вісла» була також темою, яка обговорювалася на I-му Всеукраїнському Конгресі Лемків 5 червня 1992 р. в Тернополі (Україна).

13-14 червня ц.р. проходила в Щеціні Міжнародна Наукова Конференція на тему «Акція „Вісла“ на тлі польсько-українських відносин у ХХ ст.». (мк)

Боротьба з наслідками акції «Вісла»

(На основі деяких документів ВП УСКТ в Зеленій Горі з 1956-57 рр.)

Фрагменти доповіді, виголошеної на конференції
«Проблеми переселення і депортації українського
і польського населення в 1945-54 роках»,
яка проходила 23-24 травня 1991 р. у Львові

«(...) Щойно в 1956 році українське населення в Польщі змогло заговорити прилюдно про своє горе-біді – акцію «Вісла» – безправне, нічим не обгрунтоване, примусове-насильне, масове виселення з місць свого відвічного проживання на своїх етнографічних землях – Лемківщині, Надсянні, Холмщині і Підляшші – які в 1945 р. опинилися на південно-східних окраїнах Польщі в тодішніх Краківському, Ряшівському, Люблінському воєводствах.

З цього часу що більш уаргументовані голоси в цій дискусії придушувалися – іноді дуже брутально – високопоставленими в партійній і державній адміністрації особами. Дискусія ця триває по сьогоднішній день.

Пропоную увазі три документи, які постали в уєскативському середовищі колишньої Зеленогірщини, що на західних землях Польщі, протягом відносно короткої відстані часу 9-ти місяців (XII.1956-IX.1957) та ілюструють короткий фрагмент-епізод боротьби, яка велася – так би мовити – «офіційно» низовими ланками УСКТ.

Документи ці були редаговані польською мовою, призначались-бо вони для польського адресата. Перші два були перекладені в тодішній редакції «Нашого слова», по дорозі «відредаговані», тобто суттєво скорочені і такі ж опубліковані в «НС». Третій документ так і не дочекався перекладу, а тим більше публікації.

Першим опублікованим «зеленогірським» документом був «Лист учасників II-го поширеного засідання ВП УСКТ в Зеленій Горі від 30.12.1956 р. до Політичного Бюро ЦК ПОРП», опублікований в «НС» № 8(28) від 24.02.1957 р. під заголовком «Домагання Українців Зеленогірщини». В публікації не подавалося адресата «Листа», якому керувалося домагання, що

і зменшувало до мінімум гостроту-різкість їх вимови-вислову. Всеж таки їх оприлюднення в «НС» ознайомило читачів, спонукувало до думання, може подібних дій...

(...) Другий опублікований документ «Звернення українських виборців Зеленогірщини до своїх послів» не є дослівно документом ВП УСКТ в Зеленій Горі, але члени ВП УСКТ інспірували і редагували його.

Зредаговане в січні 1957 р. і доручене тодішнім послам 113 і 115 виборчих округів «Звернення» скорочено і опубліковано в «НС» № 10(30) від 10.03.1957 р. (...)

(...) Третій документ – це «Висновки» («Підсумки») (по-польськи «Wnioski»), опрацьовані у відповідності до Постанови IV Надзвичайного поширеного пленарного засідання ВП УСКТ в Зеленій Горі від 15.08.1957 р. на основі матеріалів Пленуму і актуальної ситуації українського населення».

У «Висновках» автори зробили оцінку положення українського населення в Польщі в серпні-вересні 1957 р. (...)

(...) Для інформації додам, що справа акції «Вісла» дочекалася формального зголошення Головним правлінням УСКТ до Сейму попереднього скликання в 1989 році «Рапортом» про положення українського населення. Відповідь Сейму була – делікатно кажучи – немериторична, щоб не сказати – неповажна.

Справа ця була теж предметом звернення Об'єднання українців у Польщі до Парламенту Речіпосполитої Польщі.

Парламент Польщі, на мою думку, зробив маневр в цій справі:

а) Сенат, який не ухвалює законів, а лиші їх затверджує, схвалив постанову в справі акції «Вісла» (1990), яка дає укра-

Вірх

Наша Лемківщина

Так, як каждая мати рідна
Любит свої діти,
кличе їх до себе завсе,
Хоче їх видіти.

І штороку робит Ватры,
Жебы сой співали,
Вшиткы разом ту в горах
Бы ся звеселяли.

Ту колиси в наших горах
Жыли нашы діды,
Жыли собі разом в купці,
Не бракло ім біды.

Выїзджали аж за море,
Бо хліба глядали,
Бо в тых горах дос так бідных
Нераз бідували.

Але все ту в тоты горы
Они ся вертали,
І ту завсе свою старіст
Они дожывали.

І найдеме їх ту кости
В тій гірській землиці,
Де спочыли юж на вікы
В гірській околиці.

І ту лежат собі они,
Горы ім шепочут,
Бо про тоту кривду нашу
Розповісти хочут.

Розровісти хочут,
Як «Вісла» гуляла,
Як тот нарід бідных лемків
Одталы выганяла.

Тоты часы мы повинни
Завсе пам'ятати,
Нашых дідів і прадідів
Завсе споминати.

Ту най лежат собі они,
Вічна ту ім хвала,
Жебы наша Лемківщина
Нигда не пропала.

їнському населенню якусь моральну сатисфакцію (але нічого більше!);

б) Сейм, який міг би щось зробити, не береться, як досі, за цю справу.

У цій боротьбі українська сторона – неймовірно скривджена, слаба, засуджена на фізичну ліквідацію – інтенсивно денационалізована – протиставляла аргументи правові, історичні, моральні. Партійно-державна адміністрація тим аргументам протиставляла брутальну силу своєї влади: розгромилася-розігнала ВП УСКТ в Зеленій Горі, що довело до занепаду організаційної структури в Зеленогірщині, яка і до нині не відбудована. Співатора і автора цих документів, секретара УСКТ в Зеленій Горі, кількаразово звільнювали з посади штатного секретаря-працівника ВП УСКТ, остаточно звільнений з цієї посади нормальним способом, врешті, за допомогою провокації, арештований і засуджений на 6 (шість) років ув'язнення (перебував в тюрмах в Зеленій Горі, Вронках і Стіпельцях Опольських.

Михайло Ковальський

Wnioski

opracowane zgodnie z postanowieniem IV Nadzwyczajnego Poszerzonego Plenum Zarządu Wojewódzkiego UTSK w Zielonej Górze w dniu 15.08.1957 r. na podstawie materiałów Plenum i oceny aktualnej sytuacji ludności ukraińskiej

Ludność ukraińska zamieszkała od wieków na ziemiach obecnych województw krakowskiego, rzeszowskiego i lubelskiego zdecydowała się w latach 1944-1946 związać swoją przyszłość z losem Polski. Przedstawicielom tej ludności zagwarantowano oficjalnie w r. 1945 pełnię rozwoju społeczno-ekonomicznego i kulturalnego w ramach ustroju demokracji ludowej a ponadto zapewniono ich, że lojalni obywatele nie będą nigdy przymusowo przesiedlani (protokół z przyjęcia delegacji ludności ukraińskiej przez przedstawiciela Rządu w jesieni 1945 roku).

Mimo tego w roku 1947 ludność ukraińska w swojej masie (wg oficjalnych danych około 65 tys. rodzin) została bezprawnie i przymusowo wysiedlona ze swoich miejsc zamieszkania – dziedziczonej od wieków drobnej i średniej własności chłopskiej – z naruszeniem elementarnych praw człowieka i obywatela, zagwarantowanych Konstytucją PRL i rozproszona na Ziemiach Zachodnich. Osiedlona w PGR, PGL i gospodarstwach indywidualnych z reguły w najgorszych obiektach mieszkalnych i gospodarczych (lepsze zostały zajęte wcześniej) ludność ta była szkanowana i dyskryminowana już od samego początku (obóz w Jaworznie) w nowych miejscach zamieszkania aż do roku 1956.

Żądania i próby tej ludności czynione m.in. w r. 1948 w sprawie powrotu i zwrotu własności kierowane do Kancelarii Prezydenta, ta z kolei kierowała do Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego jako rzekomo kompetentnego do załatwiania tych spraw, o czym zawiadamiano petentów. Na tym kończyło się załatwianie, gdyż zainteresowanym niczego więcej nie komunikowano. Dowodem tego są dokumenty, będące w posiadaniu ludności ukraińskiej.

Wydany w roku 1949 znany dekret miał sankcjonować zaistniały stan rzeczy. Dwie Uchwały: Biura Politycznego KC PZPR z r. 1952 i Sekretariatu KC PZPR z r. 1955 w sprawie ukraińskiej mniejszości narodowej w Polsce nie przyniosły żadnych istotnych zmian w położeniu tej ludności, której ogół dowiedział się o nich zresztą dopiero w 1956 r.

Istnienie ludności ukraińskiej w Polsce oficjalnie przemilczano.

W atmosferze XX Zjazdu KPZR powstały Komisje Kulturalno-Oświatowe d/s ludności ukraińskiej m.in. we Wrocławiu i Zielonej Górze a następnie w czerwcu 1956 na I Zjeździe UTSK, gdzie został zgodnie wysunięty podstawowy postulat ludności ukraińskiej – żądanie umożliwienia powrotów i zwrotu własności przymusowo przesiedlonym.

Z kolei w okresie VIII Plenum KC PZPR i wyborów do Sejmu ludność ukraińska obok innych postulatów wysuwała na czołowe miejsce sprawy powrotów.

Uchwała Sekretariatu KC PZPR z kwietnia 1957 r. w sprawie ukraińskiej mniejszości narodowej w Polsce w b. minimalnym stopniu czyni zadość postulatowi ludności ukraińskiej. Obok bowiem pewnych niejasności zawiera sformu-

lowania, z którymi ludność ukraińska nie godziła się i nadal nie może się zgodzić (narada przewodniczących i sekretarzy zarządów wojewódzkich UTSK w dniu 25.4.1957 w Zarządzie Głównym UTSK w Warszawie, Plenum Zarządu Wojewódzkiego UTSK w dniu 11.5.1957 w Zielonej Górze, zebranie powiatowe ludności ukraińskiej w Szprotawie, poszerzone posiedzenie plenarne UTSK w Głogowie, Nowej Soli, Gorzowie Wlkp.). Podjęte zaś przez Komisję KC PZPR d/s. mniejszości narodowych w lipcu 1957 „Wnioski” stwierdzają jakoby w IV kwartale 1956 ujawnił się „silny nacisk drobnomieszczańskich i nacjonalistycznych elementów wewnątrz UTSK”, a w innym miejscu mówią o rzekomym „rozchwaleniu się ukraińskich nacjonalistycznych elementów” m.in. w woj. zielonogórskim.

Oceniając obecną sytuację Zarząd Wojewódzki UTSK w Zielonej Górze stwierdza:

1. Mimo upływu 5-ciu miesięcy od przyjęcia Uchwały Sekretariatu KC PZPR z kwietnia 1957 nie ukazało się dotychczas żadne z postulowanych przez nią rozporządzeń wykonawczych.

2. Pełnomocnik Rządu dotychczas nie powołał odpowiedniej Komisji w woj. krakowskim (p. 2 a Uchwały).

3. Nie udziela się zezwoleń na natychmiastowe powroty (p. 2 b Uchwały).

4. Organa władzy terenowej w woj. rzeszowskim utrudniają powroty (wypowiedź przedstawiciela Prezydium PRN Gorlice do ob. Daniło ze Śliwnika w pow. szprotawskim, starającego się o powrót do wsi Bodnarka w pow. gorlickim: „...nie ma się co starać do Bodnarki i tak tam w żaden sposób nikogo z Ukraińców nie dopuszczają...”).

5. Prezydium rad narodowych w woj. krakowskim w ogóle nie dopuszczają do powrotów mimo oczywistych możliwości (wypowiedź przedstawiciela Prezydium WRN Kraków do ludności ukraińskiej z pow. Strzelce Krajeńskie pragnącej powrócić do wsi Mochnaczką w pow. Nowy Sącz: „...nie możemy was puścić, bo za wami pójdą inni...”).

6. Prezydium WRN Rzeszów projektuje przeznaczyć na cele osiedlenia ludności ukraińskiej jedynie 50-55 tys. ha ziemi (z ujawnionych dotychczas 100 tys. ha), rezerwując resztę (wbrew Uchwale p. 4 c) na cele nie mające nic wspólnego ze zwrotem tej ziemi ludności ukraińskiej jak ewentualne osiedlenie górali, upelnorolnienie miejscowych, wypasy owiec, zalesienie (zapewne w myśl artykułu L. Pietrzaka „Dwie szale krzywd”: „...wołę tysięcy świerków jak jednego Ukraińca...” – „Dziennik Ludowy” nr 72 z 16.4.1957).

7. Prezydium rad narodowych usiłują ograniczyć działanie Uchwały wyłączając bez uzasadnienia tereny niektórych powiatów z zasięgu jej działania (np. powiaty Jasło i Brzozów w woj. rzeszowskim, powiaty Nowy Targ i Nowy Sącz w woj. krakowskim, możliwość powrotów do powiatu gorlickiego ograniczają tylko do terenu niektórych wsi – dla ludności ukraińskiej z woj. zielonogórskiego jedynie do wsi Regie-

tów, Wołowiec, Skwirtne, Przysłop – oraz planują zakończyć akcję powrotów już w b.r. (wypowiedź przedstawiciela Prezydium PRN Gorlice w dniu 16.9.1957 w Zielonej Górze) wbrew Uchwale i oczywistym interesom gospodarczym państwa i obywateli narodowości ukraińskiej, a tym samym chcą sprowadzić do minimum jej efektywne znaczenie dla ludności ukraińskiej.

8. Posunięcia gospodarcze mające na celu stabilizację na Ziemiach Zachodnich chętnie ku temu ludności ukraińskiej są b. nikle. Dowodem tego jest praktyka terenowych organów władzy odnośnie udzielania rekompensat, o której melduje ludność ukraińska.

9. Ekscesy chuligańskich elementów wobec ludności ukraińskiej są niedostatecznie ścigane przez organa Milicji Obywatelskiej i sprawiedliwości (np. zeszlorzoczne wypadki winobrania w Zielonej Górze mimo upływu blisko roku nie doczekały się jeszcze swojego epilogu).

10. Niezałatwienie słusznych, w pełni uargumentowanych domagań w sprawach powrotu i zwrotu własności doprowadza ludność ukraińską do rozpaczy. Kieruje ona indywidualne sprawy powrotów do sądów i mówi o potrzebie zainteresowania tymi sprawami czynników międzynarodowych.

W tym stanie rzeczy Zarząd Wojewódzki UTSK w Zielonej Górze stwierdza:

1. Zastosowanie zasady zbiorowej odpowiedzialności do całej ludności ukraińskiej w Polsce za działalność UPA i stosownie do tego jej bezprawne i przymusowe wysiedlenie w ramach akcji „Wisła” było bardzo poważnym naruszeniem leninowskich zasad polityki narodowościowej, jaką winno stosować państwo ludowe w myśl konstytucyjnych zobowiązań wobec obywateli niezależnie od ich narodowości.

2. Motywowanie (m.in. w Uchwale) akcji „W” działalnością UPA nie wytrzymuje krytyki wobec faktu działania i zwalczania UPA w ZSRR i Czechosłowacji bez tych skutków oraz objęcia akcją „W” terenów, na których w ogóle nie działała (płn.-wsch. powiaty woj. lubelskiego, powiaty Nowy Targ i Nowy Sącz w woj. krakowskim) oraz wobec faktu pełnego wysiedlenia i aresztowania powracającej i nie wysiedlonej w 1947 r. ludności m.in. w roku 1950 w pow. Nowy Targ.

3. Wydanie Dekretu z roku 1949 i utrzymanie go nadal w mocy we wszystkich jego sformułowaniach jest dowodem dalszego stosowania dyskryminacyjnych praktyk wobec przesiedlonej ludności.

4. Załatwienie sprawy powrotów dla żądającej tego ludności i zwrocie jej własności jest nie tylko możliwe, ale również konieczne m.in. w sposób, jak to się czyni obecnie w innych krajach przy naprawianiu błędów minionego okresu (ZSRR: powrót narodów kaukaskich, Rumunia: zwrot nieruchomości majątku Niemcom, którzy sami opuścili granice Rumunii względnie zostali z niej wysiedleni, Jugosławia, Węgry) i jedynie ono może być fundamentem budowy trwałego zaufania ludności ukraińskiej do władzy ludowej.

5. Ludność ukraińska nie zgadza się ze sformułowaniami Uchwały odnośnie „opracowania możliwości powrotów nie naruszając praw osiedleńców”, szczególnie osiedleńców posiadających kilka gospodarstw, nie rezygnuje bowiem ze swych konstytucyjnych praw dziedziczenia swej własności. Słusznie uważa, że to jej elementarne prawo do dziedziczonej od wieków mało- i średniorolnej własności chłops-

kiej, право nie kwestionowane przez żaden z dotychczasowych ustrojów społecznych i porządków politycznych na tych ziemiach nie może być anulowane bezprawnym wysiedleniem, czy takim samym Dekretem.

6. Niezałatwienie spraw powrotów na prośbę i żądania ludności m.in. w roku 1948 (a więc jeszcze przed ukazaniem się Dekretu z roku 1949) stanowi dowód braku dobrej woli w załatwieniu tych spraw w okresie, gdy istniały jeszcze rzekomo „formalne” możliwości ich pozytywnego załatwienia.

7. Ludność ukraińska województwa zielonogórskiego podtrzymuje swoje postulaty odnośnie załatwienia sprawy powrotów i Dekretu zawarte m.in. w liście uczestników II Plenum Zarządu Wojewódzkiego UTSK w Zielonej Górze z dnia 30.12.1956 do Biura Politycznego KC PZPR („Nasze Słowo” nr 8 z 24.2.1957) i petycji ukraińskich wyborców do posłów 113 i 115 okręgów wyborczych („Nasze Słowo” nr 10 z 10.3.1957 r.).

8. Sformułowania „Wnisków” Komisji KC PZPR d/s Narodowości z lipca 1957 r. piętnujące aktyw UTSK m.in. województwa zielonogórskiego mianem „ukraińskich elementów drobnomieszczańskich i nacjonalistycznych” oraz mówiące o rzekomym tych elementów „rozzuchwaleniu się” i „powiązaniu z międzynarodowym imperializmem” mogą uchodzić za bolesne nieporozumienie. W przeciwnym bowiem razie muszą być uważane za przejaw chęci określonych osób zdyskredytowania tego aktywu w oczach instancji partyjnych i organów władzy jak i ogółu ludności ukraińskiej w Polsce. Dowodzić tego może stwierdzony, zresztą, udział przedstawicieli redakcji „Naszego Słowa” w ich redagowaniu.

9. Istniejące próby i sugestie wyeliminowania spraw powrotu – podstawowego problemu nurtującego przygniatającą większość ludności ukraińskiej w Polsce – ze sfery zagadnień bardzo żywo interesujących UTSK z równoczesnym skierowaniem działalności UTSK wyłącznie na tory działalności kulturalno-oświa-

towej (m.in. wypowiedź przedstawiciela Zarządu Głównego UTSK ob. Bojarskiego w dyskusji na IV Plenum: „...UTSK nie jest komitetem przesiadającym a towarzystwem kulturalno-oświatowym”) mogą spowodować zawężenie działalności UTSK i jego bazy społecznej oraz powodować niebezpieczną izolację ludności ukraińskiej nie tylko względem UTSK, ale również partii i władzy ludowej i jako sprzeczne z interesem ludności ukraińskiej muszą być uznane za antyludowe i antypartyjne. UTSK jest towarzystwem społeczno-kulturalnym i jako takie, jak dotychczas jedynym reprezentantem społecznych interesów ludności ukraińskiej wobec partii i władzy ludowej – dwustronną transmisją dwustronnie uzgodnionych i słusznych postulatów.

10. Oficjalne stwierdzenie w czasie dyskusji przedstawiciela Zarządu Głównego UTSK ob. Bojarskiego, że „...w Zarządzie Wojewódzkim UTSK w Zielonej Górze nie ma nacjonalistów...” oraz stwierdzone próby prawie że równoczesnej niewłaściwej informacji (Prezydium Zarządu Wojewódzkiego UTSK we Wrocławiu w dniu 18.8.1957 r., Prezydium Zarządu Głównego UTSK, brak jakiegokolwiek informacji w „Naszym Słowie”) dowodzą dalszego dezinformowania odnośnych czynników o charakterze IV Plenum.

11. Obecna sytuacja ludności ukraińskiej w Polsce jest nadal specyficzna i nie rozwiązana. Realizacja minimalnych postulatów Uchwały Sekretariatu KC PZPR z kwietnia 1957 r. jak wynika z powyższego jest hamowana i ograniczana (np. projekty wykorzystania rezerw wolnej ziemi).

Centralne czynniki partii i rządu są niewłaściwie informowane o rzeczywistej sytuacji ludności ukraińskiej („Wnioski” Komisji KC PZPR d/s Narodowości z lipca 1957 r. „Trybuna Ludu” – „Krzywdy nie zmażesz krzywdą” nr 258 z 19.9.1957 r.). Sytuacja ta utrudnia szczególnie mocno działalność UTSK wśród ogółu ludności ukraińskiej w Polsce.

12. W tej sytuacji. Zarząd Wojewódzki UTSK w Zielonej Górze domaga się stanowczego zwołania w jak najkrótszym terminie (t.zn. jeszcze w roku 1957) II Zjazdu UTSK (stosownie zresztą i zgodnie z postanowieniem I Zjazdu UTSK w dniach 16-18 czerwca 1956) w celu omówienia aktualnej sytuacji ludności ukraińskiej w Polsce jak i sytuacji wewnątrz UTSK i podjęcia niezbędnych kroków w kierunku opracowania uzgodnionej i słusznej polityki wobec ukraińskiej mniejszości narodowej w Polsce.

13. Wobec braku obiektywnych informacji o sytuacji i nastrojach ludności ukraińskiej woj. zielonogórskiego oraz przebiegu IV Nadzwyczajnego Poszerzonego Plenum Zarządu Wojewódzkiego UTSK w Zielonej Górze, Prezydium Zarządu Wojewódzkiego UTSK uważa za konieczne poinformować odnośne czynniki:

Sekretariat KC PZPR,
Naczelny Komitet ZSL,
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych,
Komisja KC PZPR d/s Narodowości,
Zarząd Główny UTSK,
Zarządy Wojewódzkie UTSK:
Szczecin, Koszalin, Gdańsk,
Olsztyn, Lublin, Przemyśl, Wrocław,
Zarządy Powiatowe UTSK
w woj. zielonogórskim,
Zarząd Powiatowy UTSK
w Baniach Mazurskich,
Koła Miejskie UTSK
w Warszawie, Łodzi, Krakowie,
Wojewódzki Zarząd Spraw Wewnętrznych
Zielona Góra,
Zespół Poselski woj. zielonogórskiego,
Komisja KW PZPR d/s Narodowości
Zielona Góra,
Redakcja „Nasze Słowo”

**Zarząd Wojewódzki UTSK
w Zielonej Górze**

Zielona Góra, wrzesień 1957 r.

Пам'яті сердечного приятеля

Помежже густо заселеныма лемківськими селами Крампном, Мисцовом і Полянми лежить присілок Острішне. Здавен-давня мешкало там пару польських родин. Шанували они своєю мову, традиції, обычаї. На Службу Божу ходили до церкви в Полянх, а лем часом до костела в Змигороді, оддаленім о 20 кілометрів. Нич в тім дивне, же знали бесідувати по-лемківськи, а їх співжиття з нашима людьми могло быти прикладом для інших. Хоц часы ся змінили (перед войном активно діяв в Полянх постерунок польской поліції, КОП, шляхта загродова; під час окупації німецька адміністрація, українська поліція в Крампні), то ани з єдної, ани з другої сторони ніхто не мав більших прикраси і нич не потрапило зоколотити добросусідської згоди.

Серед околных газдів поляків, котрым тяжко ся в горах газдувало, на выружніня заслугувала родина Бернацкых, і то в тым, же была бідніша од вшиткых. Біда змусила родичів-поляків оддати сына, 12-літнього Людвіка, на службу до богача з Мисцовой Афтана Бескідняка за узгіднену річну ціну (1 кошелю, 1 нагавки, 1 метер зерна, 5 мішків і вымагана, жебы був кормлений незле і до сыта). До його обов'язків належало пасти і опоряджувати велике чысло статку і всякы домашні роботы. Мусів він ставати до дня і робити до пізної ночы. Зато в час полудневий міг поспати.

Людвісь барз прагнув ся вчыти, тым барже, же школа была поблизу, до котрой ходили його

ровесники. В полудне, заміст спати, Людвісь потаємні реред газдом ходив до школы, де оказав ся понятным учньом. Як же радував ся, коли купив ем му книжку і зошит. Але радіст з науки было недогова, По трохх місяцях його газда довідав ся, же його слуга ходит до школы, та й веце го не пусти, жебы «не втратило його быдло».

Кінцьом 1944 року цивільне населеня было выселене з-під фронту. Бернацкы пішли разом

«БАНДЕРОВЕЦ»

з лемками і до пересуненя фронту на захід мешкали в Святкові, Маластові, Пантні і в Бортнім – в родині Феленчаків. О тім, же на выселеню серед лемків были добрі трактуваны, з вдяком до днес споминают. Але за тото згідне з лемками жытя, за послугованя ся лемківском бесідом, – потерпіли...

1947 рік. Бернацкы, як і їх сусіды, жадных бандерівців невет не виділи. Пришло польське войско і выселило в дві години мешканців Острішного. Для «очыщыня терену з «банд УПА» розльокувало свої пляцікы-станіці. Крампну і Полянми приділено до станіці в Дошніці. Одамаль, з будинку клібани, выходи-ли «хлопці-кабевяки» в терен. А в певніці клібани для «бандерівців» прирехтувано «добры

варункы» – наляно воды. Довго ходили по сепях і горах, а певніця дальше была пуста. Аж з початком падерника 1947 р. натрафили на хлопчыска, котрий вертав з поля до хыжы. Быв то Людвік. Зв'язали му руки і під багнетами привели до Дошніці. Жовнір, котрий походив з кресів, зауважав, же хлопец реагує на слова, выповіджены по-українськи. Тото старчыло за доказ, же він ест бандеровцом. Безлітосным «слідством» змушали го, жебы ся признав до вшиткого, о што го оскаржали. Приодили го в рускій шинель, понавшали на нього ружны медалі і водили го по прифронтовых окопах. Там мав потвердити, же ест з УПА.

Стало ся так, же і стрыко Людвіка, Войцех, трафив під опіку «зухів» з дошніцкой клібани. Там з трудом розпознав покыравленого брата. Вайцех в 1939 р. був змобілізуваний до Польского Войска, достав ся до німецькой неволі і домів повернув аж по войні. В полатаных лахманах, в недостатку, разом з родином і сусідами-лемками тішыв ся, же война ся скінчыла, же буде справедлива Польска для вшиткых. По «кураціи» в Дошніці жив недогова. А Людвік, скатований, шмарений до певніці з водом, не пережив і двох тыжнів. Єдного ранка вытягнули його мартве тіло з воды. Коли сходило сонце, на лемківскім цмынери прысыпували нещасника лемківском земльом. Родина, брат Станіслав, котрий дальше мешкат в Острішнім, мают великий жаль, жаль за невинну смерт, кривду, якої допустили ся своі, котрых до гнес не стати на слово: выбачте.

Іван Фуджак

**Z obozowej księgi wynika, że w Jaworznie,
który podczas okupacji był filią KL Auschwitz,
zmarło 160 ukraińskich więźniów. Obozem administrowali Polacy**

BRUDNE RĘCE

*Gdy w Jaworznie umierali pierwsi ukraińscy więźniowie,
Sejm uchalał „Ustawę o upamiętnieniu męczeństwa
Narodu Polskiego i innych Narodów w Oświęcimiu”*

Akcja „Wisła” miała dwa cele. Pierwszym była fizyczna rozprawa z ukraińskim podziemiem, drugim – „wysiedlenie, rozsiedlenie” i zastraszenie Ukraińców po to, by w przyszłości nie pojawiło się z ich strony żadne niebezpieczeństwo. Obóz w Jaworznie był jednym ze środków realizacji tych celów.

Trafili do niego ludzie przypadkowi, bez wyroków, często w żaden sposób nie związani ani z Ukraińską Powstańczą Armią (UPA), ani z Organizacją Ukraińskich Nacjonalistów (OUN). Wojsko wkroczyło do ukraińskich wsi przed świtem. Mieszkańcy mieli od dwóch do trzech godzin na spakowanie dobytku. Pędzono ich potem do punktów załadunkowych przy stacjach kolejowych. Trafiali do klatek z drutu kolczastego, w których przebywali pod gołym niebem po kilka dni. W tym czasie, na podstawie przygotowanych wcześniej list poskrypcyjnych, funkcjonariusze Urzędu Bezpieczeństwa dokonywali aresztowań podejrzanych o wspomaganie UPA.

Listy poskrypcyjne UB uzupełniało na miejscu.

Obowiązywała zasada: „bij, aż się przyzna”.

– Choć byłem niewinny, musiałem złożyć przysięgę przed wojskowym kapelanem – wspomina Jerzy Szutiak. – Potem zabrano mnie do chłopskiej piwnicy, gdzie znęcano się nade mną. Na koniec UB-owcy wyprowadzili mnie na pole i kazali kopać dół. Za mną stało czterech żołnierzy z psem. W plecy miałem wymierzony ckm. Mieli mnie rozstrzelać, zawiązali już nawet oczy, ale w ostatniej chwili przyszedł jakiś oficer i zmienili plany.

Rezultatem śledztwa często było przekazanie podejrzanego pod sąd wojskowy, który skazywał w trybie doraźnym. Najczęściej na kary więzienia, rzadziej – na śmierć przez rozstrzelanie. Sąd był surowy: Z sentencji wyroku skazującego na śmierć łączniczkę UPA, Rozalię Minko, wynika, że stracono ją za roznoszenie meldunków oraz za to, że „zbierała zioła, z których wykonywano lekarstwa dla członków UPA”.

Ukraińców, którzy uniknęli podejrzeń o współpracę z UPA i OUN, ładowano do bydlęcych wagonów i kiero-

wano do Oświęcimia. Tam, wykorzystując rozwinięty przez Niemców system ramp kolejowych, urządzono „Punkt Sanitarno-Odżywczy”. W Oświęcimiu formowano transporty na Ziemię Odzyskaną w sposób, który miał zagwarantować wykonanie dyrektywy Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego o rozsiedleniu: w każdej wiosce, gromadzie i gminie, do której kierowano ukraińskich przesiedleńców, nie mogli oni stanowić więcej niż 10 proc. ludności.

W Oświęcimiu zapadały także decyzje o umieszczeniu – bez wyroków – w Centralnym Obozie Pracy „Jaworzno”.

Regułą było kierowanie tam ukraińskiej inteligencji i duchowieństwa oraz żon, dzieci i krewnych mężczyzn skazanych za przynależność do UPA. Do Jaworzna trafiali też Ukraińcy, którzy – za pozwoleniem polskich urzędów – wracali do opuszczonych gospodarstw, by dokończyć żniwa. Władze na Ziemiach Odzyskanych rozumiały dramatyczną sytuację przesiedleńców pozbawionych zbiorów, wydawały więc potrzebne zaświadczenia. Sześć akcji „Wisła” nie honorowali takich dokumentów: dla nich powraca-

Decyzja o tym, kto trafi do Jaworzna zależała od swobodnego uznania funkcjonariusza UB

jący Ukraińiec był zbirerem–recydywistą. Aresztowanego kierowano do Jaworzna. Ostatnią grupę osadzonych stanowili „zamknięci na podstawie podejrzeń”; do obozu – jako potencjalni bandyci UPA w ukryciu – trafiali młodzi mężczyźni i osoby, którym „że patrzyło z oczu”. Decyzja zależała od swobodnej interpretacji funkcjonariusza UB.

Obóz w Jaworznie urządzili Niemcy. Istniała tu filia nr 147 „Neu Dachs” obozu Auschwitz–Birkenau. Władze polskie wykorzystywały poniemiecką wartownię, wieżyczki strażnicze, zespół baraków i zaplecze. Obóz otoczony był podwójnym pasem drutów kolczastych pod napięciem. W piwnicy pralni urządzono często wypełniany wodą karcer. Ukraińcy przebywali w tych warunkach po kilka dni.

Większość Ukraińców z Jaworzna nie pracowała;

przetrzymywano ich w barakach, zabraniając wychodzenia na powietrze i kładzenia się na pryzkach.

Rytm dnia odmierzali posiłki, apele, musztry i przesłuchania w tzw. gestapo, czyli miejscu urzędowania specjalnej grupy śledczej UB.

Grupa trafiła do Jaworzna po to, by wyłowić „ukrywających się zbirów”. Podstawowym instrumentem śledztwa było bicie, ale – według relacji sporej grupy więźniów – stosowano także elektrowstrząsy. Wielu Ukraińcom puszczały nerwy; przyznawali się do współpracy z UPA, denuncjowali współwięźniów. Przesłuchiwanym nie zwalniano z musztry, którą zarządzali nadzorcy – forsownych biegów, czolgania w błocie, pokonywania długich dystansów „żabką”. Za najdrobniejsze przewinienia karano biciem lub karcerem. Strażnicy pamiętali także o ukraińskim święcie Piotra i Pawła. Komen-dantura urzędowała ukraińskim więźniom „niespodzianki”.

ludzi wywlekano z baraków i przepędzano między dwoma szeregami żołnierzy, którzy okładali ich drewnianymi pałami.

Tak przeprowadzaną „ścieżkę zdrowia” nazwano „ukraińską procesją”. Pretekstem do organizowania tych żalonych ceremonii bywał np. znaleziony w baraku śmieć. Na polecenie straż-

ników więźniowie wynosili go w kocu, a na czele pochodu szedł grekokatolicki ksiądz, który śpiewał pieśni religijne. Nikt natomiast nie śpiewał pieśni liturgicznych podczas chowania ludzkich zwłok; ładowano je po prostu na wózek zwany przez więźniów „Magda”. Brzmiało swojsko i strasznie. „Magda” opuszczała obóz i zatrzymywała się w lesie. Tam zwłoki wrzucano do zbiorowej mogiły i przysypywano warstwą piachu.

– Gdy powiał wiatr – wspomina jeden z więźniów – spod piachu widać było sterczące nogi i ręce.

Według danych księgi obozowej, w Jaworznie osadzono 3 800 Ukraińców. Zmarło 160 – co dwudziesty piąty. Przyczyną śmierci był głód, brud oraz wyniszczenie organizmów podczas śledztwa i musztr.

Stan sanitarny obozu był fatalny: brakowało słomy na pryzcach,

notowano sporo chorób jelitowo-żółdkowych.

Porucznik-lekarz Bronisław Jakobi, inspektor więziennictwa i epidemiolog Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Krakowie, miał własną teorię przyczyn takiego stanu rzeczy. W sprawozdaniu z kontroli przeprowadzonej w Jaworznie napi-

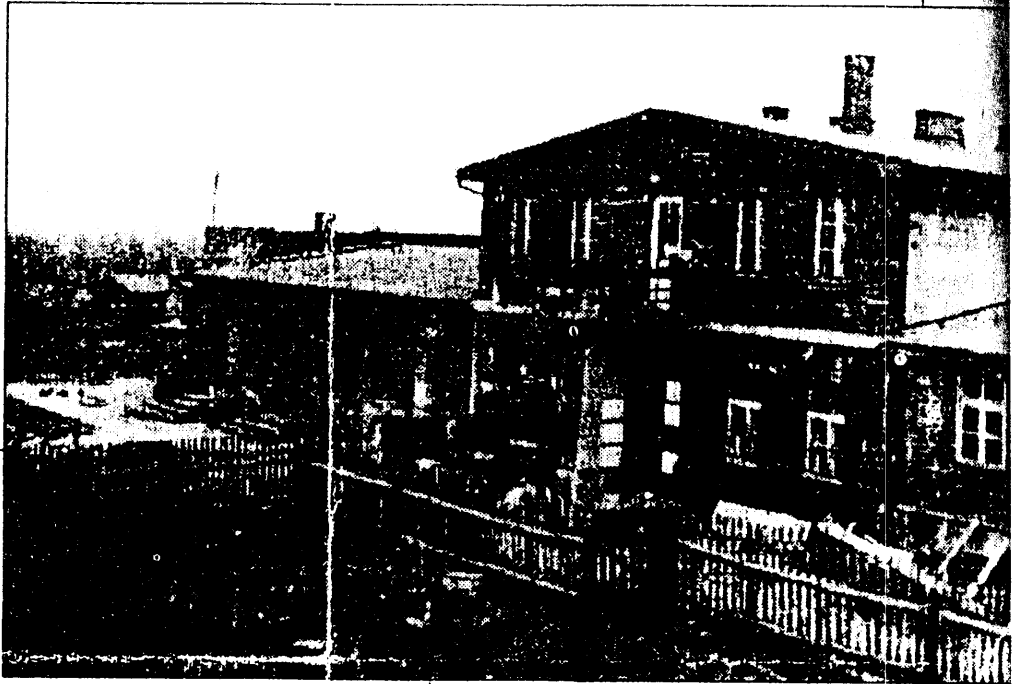
dostarczenie papieru klozetowego. Stan zawszczenia jest znikomy, stwierdzono jedynie obecność pcheł i gdzieś niedługo pluskwy”.

– W obozie urodziłam dziecko – wspomina Maria. Przeżyła obóz, dziś mieszka pod Koszalinem. – Frzysła je obejrzeć blokowa, polska strażniczka. „Wyrzuc je, ukraińska kurwo, bo i tak zdechnie” – powiedziała. Nie wyrzuciłam.

Trzymałam je w ramionach, w zdjętej z siebie koszuli, owijałam szarym papierem pakowym.

odpowiadać; czas był wojenny, a za złą odpowiedź czekało więzienie, bicie, nawet śmierć. Baliśmy się.

Ludność pochodzenia ukraińskiego przetrzymywano w Jaworznie w latach 1947–1949. Potem obóz stał się więzieniem dla kryminalistów; przetrzymywano w nim także więźniów politycznych. Historią COP zajmuje się Okręgowa Komisja Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Katowicach. Śledztwo w sprawie pobytu Ukraińców w Jaworznie zakończy się najpewniej w tym roku. Jego wynikiem może być rehabilitacja części więź-

Budynek wartowni

niów lub wszystkich osadzonych bez wyroku.

Oddziały UPA „wsławiły się” masowymi mordami polskiej ludności cywilnej.

Szacunkowe dane przypisują im śmierć 100 tys. Polaków.

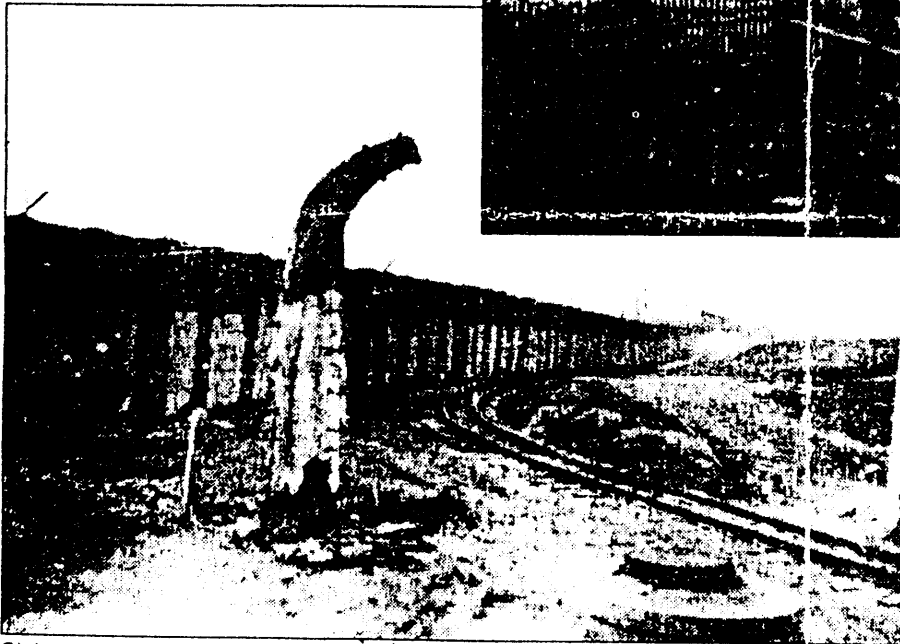
Skala polskiego holocaustu wywołała nienawiść nie tylko do UPA, ale i do całego narodu ukraińskiego. W tej sytuacji Polakom trudno otwarcie przyznać, że w brudnej wojnie z Ukraińcami i my nie zachowaliśmy czystych rąk.

Gdy w Centralnym Obozie Pracy w Jaworznie umierali pierwsi więźniowie ukraińscy, Sejm uchwałił „Ustawę o upamiętnieniu męczeństwa Narodu Polskiego i innych Narodów w Oświęcimiu”. Podczas okupacji Jaworzno było filią Oświęcimia.

Zjazd ofiar z Jaworzna odbył się w lipcu ubiegłego roku w Górowie Ilowickim w województwie olsztyńskim. Planowano mszę polową przy brzożowym krzyżu. W nocy w mieście pojawiły się napisy: „Ukraińcy na Ukrainę”, „UPA do domu”. Brzożowy krzyż spalili nieznani sprawcy, msza odbyła się przy jego szczątkach.

Bartłomiej Leśniewski

Fot. Archiwum Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu

Obóz w Jaworznie był w czasie wojny filią obozu Auschwitz Birkenau. Po wojnie wzięto tu 3800 Ukraińców

sał: „Ukraińcy w świadomy sposób sabotują zarządzenia wydane przez kierownictwo obozu. Mimo że otrzymują wyżywienie przewidziane normami, tj. 2400 kalorii dziennie, niejednokrotnie jedzą nie myte, surowe ziemniaki, buraki i marchew, w które zaopatrują się pracując przy rozładowywaniu wagonów. Braki bielizny, butów i nawet ubrań połączone z wrodzonym niechlujstwem mogą spowodować wybuch chorób epidemicznych. Baraki UPA są nieco przeludnione, ponadto odczuwa się brak słomy. Jako jeden z czynników sprzyjających powstaniu epidemii tyfusu można podkreślić nie-

Karmiłam mlekiem, koleżanki z baru dokarmiały mnie ze swych głodowych racji. Dziecko przeżyło. To mój ukochany syn.

– Wojna jeszcze na dobre się nie skończyła – twierdzi Lemek, Jan Paszko – a po wsi chodziło UPA. Walili w drzwi karabinami, brali jedzenie, buty. Jak mogłem nie dać, kiedy oni mieli broń? Później upowcy często przebierali się za wojsko polskie, zaś polscy żołnierze za banderowców. Sprawdzali, co człowiek myśli. Przebrane UPA pytało: „są tu bandy?” Przebrani Polacy pytali: „kręcą się tu Polaczki?”. Człowiek nie wiedział, co

